БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР КОМИТЕТЛАРИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ ВА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

9-ЙИЛ ЧИҚИШИ
№ 83 (1216)
26 АПРЕЛЬ ПАЙШАНБА 1962 ЙИЛ
БАҲОСИ 2 ТИЙИН

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми тўғрисида

ИНФОРМАЦИОН БИЛДИРИШ

СССР Олий Советининг биринчи сессияси ўтказилган вақтда Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Марказий Комитетининг Пленуми бўлди.

Пленум СССР Олий Совети сессиясининг масалаларини ва ташкилий масалаларни қараб чиқди.

Пленум ўртоқ А. П. Кириленкони КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси қилиб сайлади.

Ўртоқ И. В. Спиридонов СССР Олий Совети Иттифоқ Советининг раиси қилиб сайланганлиги муносабати билан Пленум уни КПСС Марказий Комитети секретари вазифасидан озод қилди.

ОЛТИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ

СССРНИНГ ЯНГИ КОНСТИТУЦИЯСИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ТЎҒРИСИДА

Н. С. ХРУЩЧЕВ нутқи

Депутат ўртоқлар!

Партиямизнинг XXI ва XXII съездларида Совет Иттифоқининг ҳозир амалда бўлган Конституциясини ўзгартириш зарур эканлиги тўғрисида масала қўйилган эди. Партия Программаси қабул қилинганидан кейин, эндиликда янги Совет Конституцияси проектини ишлаб чиқиш билан шуғулланмоқ учун бутун шарт-шароит мавжуддир деб ҳисоблаймиз. Шу сабабли, Коммунистик партия Марказий Комитети Совет Иттифоқи янги Конституцияси проектини тайёрловчи комиссия тузиш тўғрисидаги таклифни Олий Советнинг муҳокамасига киритади.

Ҳозир амалда бўлган Конституцияга айрим тузатишлар ва қўшимчалар киритиш билан чекланмай янги Конституцияни яратиш нима учун керак бўлиб қолди?

Жамият бир тарихий босқичдан иккинчи тарихий босқичга ўтиши билан социалистик давлатнинг Конституцияси ўзгармай қола олмайди. Дастлабки Совет Конституциялари (РСФСРнинг 1918 йилги Конституцияси ва бошқа совет республикаларининг шундан кейинги конституциялари, Совет Иттифоқининг 1924 йилги Конституцияси) революцион ўзгаришлар ва социалистик қурилиш даврига мос эди. Бу конституциялар капитализмдан социализмга ўтиш даврида амалда бўлдилар.

1936 йилда қабул қилинган Конституция социализмни мустаҳкамлаш ва социалистик жамият қурилишини асосан тугаллаш даврига мос эди. Бу Конституция ана шу даврда совет жамияти тараққиётида шу вақтгача эришилганларни қайд қилди. Табиийки, эндиликда бу Конституциянинг асосий қоидалари эскириб қолди ва чорак аср мобайнида жамиятнинг ҳаётида рўй берган ўзгаришларни акс эттирмайди, жамиятнинг ҳозирги ҳолатига тўғри келмайди.

Ҳозирги Конституция қабул қилинган пайтдан буён Совет Иттифоқида рўй берган ўзгаришларнинг моҳияти шундан иборатки, социализм бизнинг мамлакатимизда тўла ва узил-кесил ғалаба қилди. Совет Иттифоқи коммунизм қурилиши кенг авж олдирилган даврга қадам қўйди. Пролетариат диктатураси давлати тараққиётимизнинг янги босқичида умумхалқ социалистик давлатига, пролетар демократияси эса умумхалқ демократиясига айланди.

Совет Иттифоқининг халқаро аҳволи ҳам ўзгарди — бизнинг давлатимиз капиталистик қуршовдан чиқди; социалистик мамлакатларнинг буюк ҳамкорлиги вужудга келди ва мустаҳкамланди.

Шу сабабли, янги Конституция умумхалқ социалистик давлати Конституцияси, қурилаётган коммунизм Конституцияси бўлмоғи керак. Бу Конституция мамлакат ҳаётининг янги тарихий даврига муносиб бўлмоғи лозим.

Маълумки, кейинги йилларда Олий Совет 1936 йил Конституциясига баъзи қўшимча ва ўзгартишлар киритиб келди. Аммо Конституция қабул қилинган пайтдан буён мамлакатнинг иқтисодий, ижтимоий-сиёсий ҳаётида ва унинг халқаро аҳволида ҳам муҳим ўзгаришлар бўлди. Бу ўзгаришларни Асосий Қонунга айрим тузатишлар киритиш билан тўла ҳисобга олиб бўлмайди. Бу тузатишлар эски бинонинг уёқ-буёғини тузатишдек бир гап бўлур эди.

Ҳозирги вақтда янги Конституция қандай бўлиши кераклигининг бутун тафсилотларини олдиндан ҳал этиб қўйиш учун ҳали фурсат келган эмас.

Аммо бўлажак Конституциянинг асосий вазифаларини қисқача таърифлайдиган бўлсак, бу вазифалар совет жамияти ва давлатининг тараққиётидаги янги босқични акс эттиришдан, социалистик демократияни янада юксак даражага кўтаришдан, меҳнаткашлар демократик ҳуқуқлари ва эркинликларининг янада мустаҳкам гарантияларини, социалистик қонунларга қаттиқ риоя қилиш гарантияларини вужудга келтиришдан, коммунистик ижтимоий ўз-ўзини бошқаришга ўтиш учун шарт-шароит тайёрлашдан иборат.

Янги Конституцияни ишлаб чиқиш вақтида жаҳонда биринчи социалистик давлат дастлабки Конституцияларининг ижодкори Владимир Ильич Лениннинг буюк ғоявий меросидан фойдаланиш ва бу меросни бутун ишимизга асос қилиб олиш зарур. **(Қарсаклар).** Ижтимоий-сиёсий ҳаётнинг, социалистик давлатни ташкил этиш ва бу давлат фаолиятининг Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Программасида ўз инъикосини топган ва ривожлантирилган ленинча принциплари янги Конституцияда тўла мужассамланиши лозим.

Совет Иттифоқи ташқи сиёсатининг принциплари ҳозирги Конституцияда белгилаб берилмаган; бу Конституцияда уруш эълон қилиш ва сулҳ битими тузиш тартиби тўғрисидагина гапирилади.

Ҳозирги вақтда жаҳон социалистик системаси мавжуддир, дўст социалистик давлатлар ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг янги хили вужудга келди, мустамлакачилик зулмидан озод бўлган мамлакатлар билан ўзаро муносабат масалалари янгича қўйилди. Турли ижтимоий тузумдаги давлатларнинг тинч-тотув яшаши ва тинчлик учун кураш масалалари жуда катта аҳамиятга эга бўлиб қолди. Шу сабабли, давлатимизнинг бошқа давлатлар билан муносабатларининг асосий принципларини янги Конституцияда таъбирлаб бериш даркор бўлиб қолса керак.

Партия Марказий Комитети янги Конституция проектини ишлаб чиқиш учун Олий Советнинг ҳозирги сессиясида комиссия тузиш зарур, деб ҳисоблайди.

Депутат ўртоқлар!

Олий Советнинг ҳозирги составидаги Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг янги Конституциясини ишлаб чиқиши, уни бутун халқ билан биргаликда муҳокама қилиши ва қабул қилиши лозим деб айтсам, олтинчи чақириқ Олий Совет ҳар иккала палатасининг барча депутатлари хоҳиш-фикрини ифода этган бўламан, деб ўйлайман. **(Гулдурос қарсаклар).**

Биз янги Конституцияни ишлаб чиқишга киришганимизда, унинг жуда катта, ҳақиқатан ҳам тарихий аҳамиятга эга эканлигини назарда тутишимиз керак.

Совет халқи текшириб кўрилмаган йўллардан коммунизм ғалабаси сари биринчи бўлиб боришдек буюк вазифани бажаришга мушарраф бўлди. Совет халқи янги Конституцияни яратиш билан давлат ва ижтимоий тузумнинг коммунизм қурилиши кенг авж олдирилган даврга муносиб янги формаларини биринчи бўлиб кашф этади. **(Давомли қарсаклар).**

Совет Иттифоқи Коммунистик партияси Программасида эълон қилинган коммунизмнинг улуғ идеаллари — барча халқлар учун Тинчлик, Меҳнат, Озодлик, Тенглик, Қардошлик ва Бахт-саодат идеаллари барча мамлакатларнинг халқларига тамомила аён бўлиб қолди. Инсониятнинг энг яхши намояндалари ана шу идеалларни орзу қилган эдилар. Революционерларнинг кўп авлодлари бу идеалларни рўёбга чиқариш учун жонларини аямай, фидокорона курашган эдилар. Эндиликда бу идеаллар бизнинг мамлакатимизда тўла рўёбга чиқарилмоқда. Бу идеаллар барча халқларнинг Совет Иттифоқига — коммунизм қураётган мамлакатга меҳр-муҳаббатини жалб этмоқда. **(Давомли қарсаклар).**

Барча халқлар учун муқаддас бўлган бу принциплар Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг янги Конституциясига асос қилиб олиниши лозим. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Иттифоқ Совети ва Миллатлар Советининг қўшма мажлисида раислик қилувчига

СССР Конституциясининг 70-моддасига мувофиқ ва СССР ҳукуматини тузиш тўғрисидаги масала Олий Совет қарамоғига қўйилганлиги муносабати билан, Министрлар Совети Олий Совет олдида ваколатларини зиммасидан соқит қилади ва ўз вазифаларини тамомлаган деб ҳисоблайди.

СССР Министрлар Совети бу аризани Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Советига маълум қилишни Сиздан сўрайди.

ССР Иттифоқи Министрлар Советининг Раиси Н. ХРУШЧЕВ.

1962 йил 24 апрель.

СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Н. С. ХРУЩЧЕВнинг аризаси юзасидан

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Олий Совети **қарор қилади:**

1. СССР Министрлар Совети Раисининг СССР ҳукумати СССР Олий Совети олдида ўз ваколатларини зиммасидан соқит қилганлиги тўғрисидаги аризаси қабул қилинсин, СССР Министрлар Советининг фаолияти маъқуллансин ва СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Никита Сергеевич **Хрушчевга** СССР ҳукуматининг состави ҳақидаги таклифларни Олий Советга тақдим этиш топширилсин.

2. СССР Министрлар Советига СССР Олий Советининг ушбу сессиясида СССР ҳукуматининг янги состави тасдиқланганигача ўз вазифаларини бажаришни давом эттириш топширилсин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль. 1962 йил 24 апрель.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИ САЙЛАШ ТЎҒРИСИДА

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқининг Олий Совети **қарор қилади:**

СССР Олий Совети Президиуми қуйидаги составда сайлансин:

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ РАИСИ

Брежнев Леонид Ильич — Москва шаҳар Бауман сайлов округидан депутат.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРЛАРИ:

Органов Николай Николаевич — Красноярск ўлкаси, Красноярск-Ленин сайлов округидан депутат;

Коротченко Демьян Сергеевич — Украина ССР, Днепропетровск сайлов округидан депутат;

Козлов Василий Иванович — Белоруссия ССР, Могилев сайлов округидан депутат;

Насриддинова Ёдгор Содиқовна — Ўзбекистон ССР, Андижон қишлоқ сайлов округидан депутат;

Шарипов Исагали — Қозоғистон ССР, Жамбул сайлов округидан депутат;

Дзоценидзе Георгий Самсонович — Грузия ССР, Сухуми қишлоқ сайлов округидан депутат;

Искендеров Мамед Абдул ўғли — Озарбайжон ССР, Хачмас сайлов округидан депутат;

Палецкис Юстас Игнович — Литва ССР, Тельшяй сайлов округидан депутат;

Кодица Иван Сергеевич — Молдавия ССР, Теленешти сайлов округидан депутат;

Калнберзин Ян Эдуардович — Латвия ССР, Рига шаҳар Москва сайлов округидан депутат;

Кулатов Тўрабой — Қирғизистон ССР, Токтагул сайлов округидан депутат;

Раҳматов Мирзо — Тожикистон ССР, Тожикобод сайлов округидан депутат;

Арушанян Шмавон Минасович — Арманистон ССР, Кировакан қишлоқ сайлов округидан депутат;

Байрамов Нурберди — Туркманистон ССР, Куйбишев сайлов округидан депутат;

Мюрисеп Алексей Александрович — Эстония ССР, Пярну сайлов округидан депутат;

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ СЕКРЕТАРИ

Георгадзе Михаил Порфирьевич — Грузия ССР, Зестафони сайлов округидан депутат;

СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИНИНГ АЪЗОЛАРИ:

Абрамов Григорий Григорьевич — Москва область, Красногорск сайлов округидан депутат;

Охунова Турсуной — Ўзбекистон ССР, Чиноз сайлов округидан депутат;

Буденний Семен Михайлович — Украина ССР, Шепетовка сайлов округидан депутат;

Ворошилов Климент Ефремович — Москва область, Кашира сайлов округидан депутат;

Гамзатов Расул Гамзатович — Доғистон АССР, Буйнак сайлов округидан депутат;

Демичев Петр Нилович — Москва шаҳар, Дзержинский сайлов округидан депутат;

Кавун Василий Михайлович — Украина ССР, Бершадь сайлов округидан депутат;

Картавих Александр Григорьевич — Кемерово область, Новокузнец-Марказий сайлов округидан депутат;

Козлов Фрол Романович — Ленинград шаҳар, Киров сайлов округидан депутат;

Кунаев Динмуҳамед Аҳмедович — Қозоғистон ССР, Олмаота-Октябрь сайлов округидан депутат;

Мазуров Кирилл Трофимович — Белоруссия ССР, Минск шаҳар-Биринчи сайлов округидан депутат;

Нуриев Зия Нуриевич — Бошқирдистон АССР, Стерлитамақ шаҳар сайлов округидан депутат.

Подгорний Николай Викторович — Украина ССР, Киев-Ленин сайлов округидан депутат;

Смирнова Дарья Павловна — Москва шаҳар, Красная Пресня сайлов округидан депутат;

Табеев Фикрят Ахмеджанович — Татаристон АССР, Чистополь сайлов округидан депутат;

Толстиков Василий Сергеевич — Ленинград область, Виборг сайлов округидан депутат.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль
1962 йил 24 апрель.

СССР Олий Совети Президиуми

Л. И. БРЕЖНЕВ
СССР Олий Совети Президиумининг Раиси.

Н. Н. ОРГАНОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Д. С. КОРОТЧЕНКО
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

В. И. КОЗЛОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Ё. С. НАСРИДДИНОВА
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

И. ШАРИПОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Г. С. ДЗОЦЕНИДЗЕ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

М. А. ИСКЕНДЕРОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Ю. И. ПАЛЕЦКИС
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

И. С. КОДИЦА
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Я. Э. КАЛНБЕРЗИН
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Т. КУЛАТОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

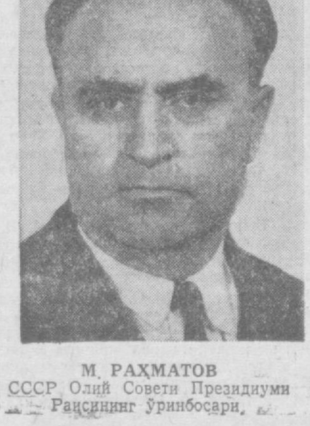

М. РАХМАТОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Ш. М. АРУШАНЯН
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

Н. БАЙРАМОВ
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг Ўринбосари.

ОЛТИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ

СССР ҳукумати—ССР Иттифоқи Министрлар Советини тузиш тўғрисида

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети **қарор қилади:**

ССР Иттифоқи ҳукумати — СССР Министрлар Совети қуйидаги составда тузилсин:

ССР Иттифоқи Министрлар Советининг Раиси — Никита Сергеевич **Хрущчев.**

СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари — Алексей Николаевич **Косигин.**

СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари — Анастас Иванович **Микоян.**

СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Министрлар Совети Давлат илмий-иқтисод советининг раиси — Александр Федорович **Засядько.**

СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Министрлар Совети Тайёрлаш давлат комитетининг раиси — Николай Григорьевич **Игнатов.**

СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Госпланининг раиси — Владимир Николаевич **Новиков.**

СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, СССР Министрлар Совети Илмий тадқиқот ишлари координация давлат комитетининг раиси — Константин Николаевич **Руднев.**

СССР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари — Дмитрий Федорович **Устинов.**

СССР Министрлар Совети Президиуми Ташқи иқтисодий масалалар комиссиясининг раиси — СССР министри — Михаил Авксентьевич **Лесечко.**

СССР ташқи савдо министри—Николай Семенович **Патоличев.**

СССР денгиз флоти министри — Виктор Георгиевич **Бакаев.**

СССР йўллар министри — Борис Павлович **Бешчев.**

СССР ўрта машинасозлик министри — Ефим Павлович **Славский.**

СССР электростанциялар қурилиши министри — Игнатий Трофимович **Новиков.**

СССР транспорт қурилиши министри — Евгений Федорович **Кожевников.**

СССР олий ва ўрта махсус таълим министри — Вячеслав Петрович **Елютин.**

СССР геология ва ер ости бойликларини қўриқлаш министри—Александр Васильевич **Сидоренко.**

СССР соғлиқни сақлаш министри — Сергей Владимирович **Курашов.**

СССР ташқи ишлар министри — Андрей Андреевич **Громико.**

СССР маданият министри — Екатерина Алексеевна **Фурцева.**

СССР мудофаа министри — Родион Яковлевич **Малиновский.**

СССР алоқа министри — Николай Демьянович **Псурцев.**

СССР қишлоқ хўжалик министри — Константин Георгиевич **Писин.**

СССР молия министри — Василий Федорович **Гарбузов.**

СССР Министрлар Совети Давлат контроли комиссиясининг раиси — Георгий Васильевич **Енютин.**

СССР Министрлар Совети Меҳнат ва иш ҳақи масалалари бўйича давлат комитетининг раиси — Александр Петрович **Волков.**

СССР Министрлар Совети Профессионал-техника таълими давлат комитетининг раиси — Генрих Иосифович **Зеленко.**

СССР Министрлар Совети Радиоэшиттириш ва телевидение давлат комитетининг раиси — Михаил Аверкиевич **Харламов.**

СССР Министрлар Совети Автоматлаштириш ва машинасозлик давлат комитетининг раиси — СССР министри — Анатолий Иванович **Костоусов.**

СССР Министрлар Совети Авиация техникаси давлат комитетининг раиси — СССР министри — Петр Васильевич **Дементьев.**

СССР Министрлар Совети Мудофаа техникаси давлат комитетининг раиси — СССР министри — Леонид Васильевич **Смирнов.**

СССР Министрлар Совети Радиоэлектроника давлат комитетининг раиси — СССР министри — Валерий Дмитриевич **Калмиков.**

СССР Министрлар Совети Электрон техника давлат комитетининг раиси — СССР министри — Александр Иванович **Шокин.**

СССР Министрлар Совети Кемасозлик давлат комитетининг раиси — СССР министри — Борис Евстафьевич **Бутома.**

СССР Министрлар Совети Химия давлат комитетининг раиси—Виктор Степанович **Федоров.**

СССР Министрлар Совети Қора ва рангли металлургия давлат комитетининг раиси — СССР министри — Всеволод Ефимович **Бойко.**

СССР Министрлар Совети Ёқилғи саноати давлат комитетининг раиси — СССР министри — Николай Васильевич **Мельников.**

СССР Министрлар Совети Урмон, целлюлоза-қоғоз, ёғочсозлик саноати ва ўрмон хўжалиги давлат комитетининг раиси — СССР министри — Георгий Михайлович **Орлов.**

СССР Министрлар Совети Атом энергиясидан фойдаланиш давлат комитетининг раиси — Андроник Мелконович **Петросьянц.**

СССР Министрлар Совети Қурилиш ишлари давлат комитетининг раиси — Иван Александрович **Гришманов.**

СССР Министрлар Совети Ташқи иқтисодий алоқалар давлат комитетининг раиси — Семен Андреевич **Скачков.**

СССР Министрлар Совети Чет мамлакатлар билан маданий алоқа давлат комитетининг раиси — Сергей Калистратович **Романовский.**

СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Давлат хавфсизлиги комитетининг раиси — Владимир Ефимович **Семичастний.**

СССР Министрлар Совети Бутуниттифоқ «Союзсельхозтехника» бирлашмасининг раиси — Павел Сергеевич **Кучумов.**

СССР Госплани раисининг биринчи ўринбосари — СССР министри — Вениамин Эммануилович **Димшиц.**

СССР Госплани раисининг биринчи ўринбосари — СССР министри — Василий Михайлович **Рябиков.**

СССР Госплани раисининг ўринбосари — СССР министри — Василий Петрович **Зотов.**

СССР Госплани раисининг ўринбосари — СССР министри — Николай Иванович **Строкин.**

СССР Госплани ҳузуридаги Балиқ хўжалиги бош бошқармасининг бошлиғи — СССР министри — Александр Акимович **Ишков.**

СССР Министрлар Совети Тайёрлаш давлат комитети раисининг биринчи ўринбосари — СССР министри — Леонид Романович **Корниец.**

СССР Министрлар Совети Давлат илмий-иқтисод совети раисининг биринчи ўринбосари — СССР министри — Алексей Адамович **Горегляд.**

СССР Министрлар Совети Давлат илмий-иқтисод совети раисининг ўринбосари — СССР министри — Николай Александрович **Тихонов.**

СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Газ саноати бош бошқармасининг бошлиғи — СССР министри — Алексей Кириллович **Кортунов.**

Капитал маблағ билан таъминлаш Бутуниттифоқ банки правлениесининг раиси — СССР министри — Георгий Аркадьевич **Караваев.**

СССР Давлат банки правлениесининг раиси — Александр Константинович **Коровушкин.**

СССР Министрлар Совети ҳузуридаги Марказий статистика бошқармасининг бошлиғи — Владимир Никонович **Старовский.**

СССР Конституциясининг 70-моддасига биноан, иттифоқчи республикалар Министрлар Советларининг раислари лавозимлари бўйича СССР Министрлар Совети составига кирадилар:

РСФСР Министрлар Советининг раиси — Дмитрий Степанович **Полянский.**

Украина ССР Министрлар Советининг раиси — Владимир Васильевич **Шчербицкий.**

Белоруссия ССР Министрлар Советининг раиси — Тихон Яковлевич **Киселев.**

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг раиси — Раҳмонқул **Қурбонов.**

Қозоғистон ССР Министрлар Советининг раиси Салкен **Давленов.**

Грузия ССР Министрлар Советининг раиси — Гиви Дмитриевич **Джавахишвили.**

Озарбайжон ССР Министрлар Советининг раиси — Энвер Назарович **Алиханов.**

Литва ССР Министрлар Советининг раиси — Мотеюс Юозович **Шумаускас.**

Молдавия ССР Министрлар Советининг раиси — Александр Филиппович **Диордица.**

Латвия ССР Министрлар Советининг раиси — Виталий Петрович **Рубен.**

Қирғизистон ССР Министрлар Советининг раиси — Болот **Мамбетов.**

Тожикистон ССР Министрлар Советининг раиси — Абдулаҳад **Қаҳҳоров.**

Арманистон ССР Министрлар Советининг раиси — Антон Ервандович **Кочинян.**

Туркманистон ССР Министрлар Советининг раиси — Абди Анналиевич **Анналиев.**

Эстония ССР Министрлар Советининг раиси — Вальтер Иванович **Клаусон.**

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Л. БРЕЖНЕВ.
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль,
1962 йил, 25 апрель.

СССР Олий Совети Президиуми

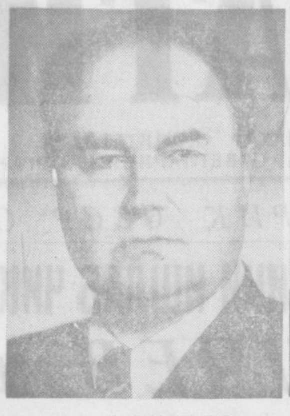
А. А. МЮРИСЕП
СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари

М. П. ГЕОРГАДЗЕ
СССР Олий Совети Президиумининг Секретари

Г. Г. АБРАМОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Т. ОХУНОВА
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

С. М. БУДЕННИЙ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

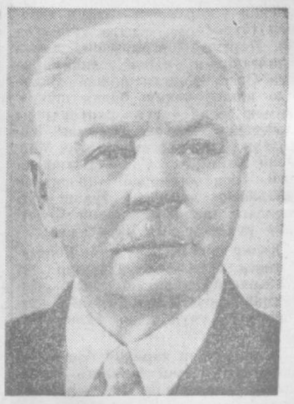
К. Е. ВОРОШИЛОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Р. Г. ГАМЗАТОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

П. Н. ДЕМИЧЕВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

В. М. КАВУН
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

А. Г. КАРТАВИХ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

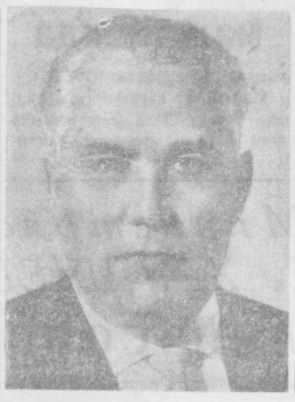
Ф. Р. КОЗЛОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Д. А. КУНАЕВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

К. Т. МАЗУРОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

З. Н. НУРИЕВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

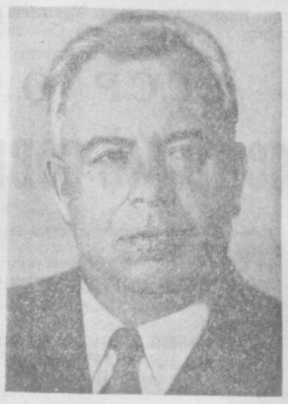
Н. В. ПОДГОРНИЙ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Д. П. СМИРНОВА
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Ф. А. ТАБЕЕВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

В. С. ТОЛСТИКОВ
СССР Олий Совети Президиумининг аъзоси

Катта Кремль саройида

24 апрель, соат 16 да Катта Кремль саройида СССР Олий Совети **Иттифоқ Совети** билан **Миллатлар Советининг** қўшма мажлиси очилди.

Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, Ф. Р. Козлов, А. Н. Косигин, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. В. Подгорний, Д. С. Полянский, М. А. Суслов, Н. С. Хрущчев, Н. М. Шверник, В. В. Гришин, Ш. Р. Рашидов, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, В. В. Шчербицкий, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, А. Н. Шелепин ўртоқлар ҳукумат ложаларига чиққанларида депутатлар ва меҳмонлар уларни гулдурос қарсаклар билан кутиб олдилар.

Президиум столи ёнида Иттифоқ Совети Раиси депутат **И. В. Спиридонов,** Миллатлар Совети Раиси депутат **Я. В. Пейве,** палаталар раисларининг ўринбосарлари ўтиришибди.

Сессия кун тартибидаги навбатдаги масалани қараб чиқишга — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети Президиумини сайлашга киришади. Раислик қилувчи — Иттифоқ Советининг раиси депутат И. В. Спиридонов депутат **Г. И. Воронов**га сўз беради.

СССР Олий Совети партия группасининг, Иттифоқ Совети ва Миллатлар Совети оқсоқоллар кенгашларининг топшириғига мувофиқ, у КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси депутат **Л .И. Брежнев**ни СССР Олий Совети Президиумининг Раиси қилиб сайлашни таклиф этади. Бу таклиф бир овоздан қабул қилинади. Залдагилар ўринларидан туриб, ўртоқ Л. И. Брежневни гулдурос қарсаклар билан табриклайдилар.

СССР Олий Совети Президиуми Раисининг иттифоқчи республикалар сонига мувофиқ 15 ўринбосари, СССР Олий Совети Президиумининг секретари ва 16 аъзоси сайланади.

СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосарлари қилиб депутатлар **Н. Н. Органов, Д. С. Коротченко, В. И. Козлов, Е. С. Насриддинова, И. Шарипов, Г. С. Дзоценидзе, М. Искендеров, Ю. И. Палецкис, И. С. Кодица, Я. Э. Калнберзин, Т. Кулатов, М. Раҳматов, Ш. М. Арушанян, Н. Байрамов, А. А. Мюрисеп** якдиллик билан сайландилар.

СССР Олий Совети Президиумининг секретари қилиб депутат **М. П. Георгадзе** сайланди.

Депутатлар **Г. Г. Абрамов, Т. Охунова, С. М. Будённий, К .Е. Ворошилов, Р. Г. Гамзатов, П. Н. Демичев, В. М. Кавун, А. Г. Картавих, Ф. Р. Козлов, Д. А. Кунаев, К. Т. Мазуров, З. Н. Нуриев, Н. В. Подгорний, Д. П. Смирнова, Ф. А. Табеев, В. С. Толстиков** СССР Олий Совети Президиумининг аъзолари қилиб бир овоздан сайландилар.

Сўнгра ўртоқ Спиридонов Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг қўшма мажлисида раислик қилувчи номига СССР Министрлар Совети Раиси депутат Никита Сергеевич Хрущчевдан ариза тушганлигини айтади. Аризада бундай дейилади:

«СССР Конституциясининг 70-моддасига мувофиқ ва СССР ҳукуматини тузиш тўғрисидаги масала Олий Совет қарамоғига қўйилганлиги муносабати билан, Министрлар Совети Олий Совет олдида ваколатларини зиммасидан соқит қилади ва ўз вазифаларини тамомлаган деб ҳисоблайди.

СССР Министрлар Совети бу аризани Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Советига маълум қилишни Сиздан сўрайди.

ССР Иттифоқи Министрлар Советининг Раиси Н. Хрущчев».

Депутат **Н. В. Подгорний** сўз олади. У айтадики, СССР Министрлар Совети Раисининг аризаси Совет ҳукумати фаолиятининг тўрт йиллик даврига якун ясайди, дейиш мумкин ва ҳар бир депутат, барча совет кишилари атоқли партия ва давлат арбоби, содиқ ленинчи Никита Сергеевич Хрущчев бошчилигидаги ҳукуматимизнинг ички ва ташқи сиёсатнинг барча соҳаларидаги катта, ғоят самарали ва кўп қиррали ишини яна бир марта уқтириб ўтишни истаётганликлари тамомила табиий бир ҳолдир. Бу давр жуда катта, чинакам тарихий воқеалар билан, ишлаб чиқарувчи кучларни, фан ва маданиятни ривожлантириш халқнинг моддий фаровонлигини ошириш, социалистик демократияни кенгайтириш соҳасида эришилган буюк муваффақиятлар билан нишонланди.

Залдагиларнинг гулдурос қарсаклари остида Н. В. Подгорний айтадики, мамлакатимизда КПСС Марказий Комитети ва Совет ҳукумати раҳбарлигида эришилган буюк муваффақиятлар ўртоқ Никита Сергеевич Хрущчевнинг жуда катта, чинакам азамат фаолияти билан чамбарчас боғлангандир. Мамлакатимизда коммунистик қурилишнинг етилган туб масалаларини, ҳозирги халқаро ривожланишнинг энг муҳим проблемаларини қўйишда ва чуқур ишлаб чиқишда Никита Сергеевичнинг ўзи ташаббусчи бўлганлигини партия ва халқ билади.

Н. В. Подгорний дейдики, Олий Совет СССР Конституциясига биноан Совет ҳукуматини — ССР Иттифоқи Министрлар Советини тузиши керак. Москва шаҳар, Москва, Ленинград, Горький, Свердловск областлари, Украина ва Ўзбекистон ССР депутатлари группасининг топшириғига мувофиқ, у СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Никита Сергеевич Хрущчевнинг аризаси юзасидан СССР Олий Совети қарорининг қуйидаги проектини киритади:

«Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети қарор қилади:

1. СССР Министрлар Совети Раисининг СССР ҳукумати СССР Олий Совети олдида ўз ваколатларининг зиммасидан соқит қилганлиги тўғрисидаги аризаси қабул қилинсин.

СССР Министрлар Советининг фаолияти маъқуллансин ва СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ Никита Сергеевич Хрущчевга СССР ҳукуматининг состави ҳақидаги таклифларни Олий Советга тақдим этиш топширилсин. (Гулдурос қарсаклар. Ҳамма ўриндан туради).

2. СССР Министрлар Советига СССР Олий Советининг ушбу сессиясида СССР ҳукуматининг янги состави тасдиқланганигача ўз вазифаларини бажаришни давом эттириш топширилсин».

Шак-шубҳа йўқки, дейди ўртоқ Подгорний, ҳамма депутатлар совет халқининг хоҳиш-иродасини ифодалаб, Совет ҳукумати бошлиғи Никита Сергеевич Хрущчевга тўла ишонч билдирадилар ва киритилган таклифни якдиллик билан қўллаб-қувватлайдилар.

Совет кишилари қаттиқ ишонадиларки, ўртоқ Н. С. Хрущчев бошчилигидаги бизнинг ҳукуматимиз партия XXII съездининг тарихий қарорларини, КПСС Программаси белгилаган улуғвор режаларни бундан буён ҳам бутун халқ билан биргаликда оғишмай амалга оширади, мамлакатимизда тарихда энг прогрессив коммунистик жамият қуриш учун қатъий кураш олиб боради, барча халқларнинг тинчлиги ва бахт-саодати учун кураш байроғи бўлган Ленин байроғини баланд кўтариб боради.

Депутатлар ва меҳмонлар бу сўзларни қизғин қарсаклар билан кутиб оладилар.

Раислик қилувчи депутат Н. В. Подгорний киритган қарор проектини овозга қўяди. Қарор бир овоздан қабул қилинади.

Сўнгра СССР Олий Совети кун тартибидаги бешинчи моддани — Женева музокаралари тўғрисидаги докладни қараб чиқишга киришади. Депутатлар ва меҳмонлар СССР ташқи ишлар министри депутат **А. А. Громико**нинг докладини зўр эътибор билан тинглайдилар.

МОСКВА, 25 апрель. СССР Олий Советининг сессияси СССР ҳукуматини тузишга киришади.

Гулдурос қарсаклар билан кутиб олинган СССР Министрлар Советининг Раиси депутат **Н. С. Хрущчевга** сўз берилади. Депутат Н. С. Хрущчев СССР Министрлар Советининг составини сессия тасдиқига тақдим этади.

Олий Совет СССР ҳукумати — Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Министрлар Советини якдиллик билан тасдиқлайди.

Н. С. Хрущчев СССР Министрлар Советининг Раиси қилиб тасдиқланди. **А. Н. Косигин** ва **А. И. Микоян** СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосарлари қилиб, **А. Ф. Засядько, Н. Г. Игнатов, В. Н. Новиков, К. Н. Руднев, Д. Ф. Устинов** Раис ўринбосарлари қилиб тасдиқланди.

Депутатлар ва меҳмонлар Совет Иттифоқи ҳукуматининг янги составини самимий табриклайдилар.

Шундан кейин сессия СССР Олий судини сайлашга киришади. Суд состави якдиллик билан сайланади. Депутат **А. Ф. Горкин** СССР Олий судининг раиси қилиб сайланди.

МОСКВА, 25 апрель. СССР Олий Советининг сессияси кун тартибининг навбатдаги масаласини — СССР янги Конституциясининг проектини ишлаб чиқиш тўғрисидаги масалани қараб чиқишга киришади.

Гулдурос қарсаклар билан кутиб олинган КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, СССР Министрлар Советининг Раиси депутат **Н. С. Хрущчев** шу тўғрида қисқача нутқ сўзлади.

Масалани муҳокама қилишда депутатлардан **Д. А. Кунаев** (Қозоғистон ССР), **М. А. Лаврентьев** (Новосибирск области), **О. И. Иващченко** (Украина ССР), **Ю. М. Вечерова** (Иваново области), **В. С. Толстиков** (Ленинград области) қатнашдилар.

Партия группаси ва оқсоқоллар кенгашлари номидан сўзга чиққан КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, КПСС Марказий Комитетининг секретари, депутат **Ф. Р. Козловнинг** таклифига мувофиқ, СССР Олий Совети СССР янги Конституцияси проектини тайёрлаш учун комиссия тузишга қарор қилди. КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, СССР Министрлар Советининг Раиси депутат **Н. С. Хрущчев** комиссиянинг раиси қилиб сайланди.

Кун тартибидаги масалаларнинг ҳаммаси қараб чиқилди. Олтинчи чақириқ СССР Олий Советининг биринчи сессияси ёпиқ деб эълон қилинади. (ТАСС).

ОЛТИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ

ЖЕНЕВА МУЗОКАРАЛАРИ ТЎҒРИСИДА

СССР ташқи ишлар министри депутат А. А. ГРОМИКО доклади

Депутат ўртоқлар!

Совет халқи ажойиб якдиллик ва ватанпарварлик ғайрати билан СССР Олий Советига сайловларга тайёргарлик кўраётган кунларда қуролсизланиш билан шуғулланувчи 18 давлат комитети Женевада ўз ишини бошлади. Янги чақириқ СССР Олий Советининг биринчи сессияси бугун Совет ҳукуматининг Женевадаги музокаралар тўғрисидаги ахборотини эшитаётган экан, мана шунинг ўзи ҳам бизнинг мамлакатимиз халқаро турмушда биринчи ўринга қўйилган проблемаларни ҳал қилишга нақадар кўп эътибор бераётганлигини кўрсатувчи яна бир далилдир.

СССРда коммунистик жамият қуриш ва жаҳон социализм системасининг ривожланиши учун тинч шароитни таъминлаб бериш ҳамда қирғин келтирувчи жаҳон урушидан инсониятни барча тинчликсевар халқлар билан биргаликда халос қилиш — КПСС нинг тарихий XXII съездида қабул қилинган партия Программасида совет ташқи сиёсати олдига қўйилган асосий вазифадир. Бу олижаноб вазифани ҳал қилиш учун кураш партиямиз ленинчи Марказий Комитетининг доимий бевосита раҳбарлиги остида барча дипломатик жабҳаларда олиб борилмоқда.

Лўнда қилиб айтганда, Женевада икки сиёсат бир-бирига дуч келди.

Бир сиёсатнинг намояндалари — Совет Иттифоқи, Польша, Чехословакия, Руминия ва Болгария делегациялари — ўз ҳукуматларининг таклифларини олиб келдилар. Бу таклифлар қуролсизланиш проблемасини тубли равишда ҳал қилишга ҳамда ядро қуроли синовларининг ҳаммасини абадий тўхтатиш тўғрисидаги битимни сира кечиктирмай тузишга йўл очиб берувчи таклифлар эди. Бетараф давлатларнинг делегациялари ҳам қуролсизланиш проблемасини ҳал қилишга, шунингдек ядро қуроли синовларини тўхтатишга кўмаклашиш нияти билан Женевага келдилар. Уларнинг худди шундай ният билан келганликларини эндиликда тўппа-тўғри айтиш мумкин.

Иккинчи сиёсатнинг намояндалари — Ғарб давлатларининг делегациялари — бутунлай бошқача муддао билан Женевага келдилар: бу давлатлар комитет ўзининг ишида қуролсизланиш тўғрисида битимга келиш йўлидаги янги гўсқинликларга дуч келишига, ўз мажлисларини ҳам ядро портлатишларининг гумбурлашлари остида ўтказишга ҳаракат қилмоқдалар.

Дуруст, комитетнинг иши бошланиш олдидан АҚШ ва Англия делегацияларининг бошлиқлари қуролсизланиш тўғрисида мажлис атрофида қизғин суҳбатларни бошлаб юбордилар. Уларнинг гапларини эшитганингизда, улар ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги битимнинг худди тайёр лойиҳасини олиб келган эканлар ва бу лойиҳани министрлар музокаралар столи атрофига ўтирмасданоқ, Миллатлар саройининг йўлагида тўппа-тўғри бизга топширмоқчилар: мана сизларга лойиҳанинг тексти, келинглар, буни имзолаб қўяйлик ва шу билан ишни тамомлайлик, деган гапни айтмоқчилар, деб ўйлаш мумкин эди! Лекин асло бундай бўлмади.

Францияга келганда, унинг ҳукумати қуролсизланиш проблемасининг ҳал қилинишидан ўзининг манфаатдор эканлигини комитет иш бошламасдан олдин айтиб қўйган эди, аммо, унинг кенгашдаги ўрни умуман бўш турибди. Бунинг қандайдир чуқур маъноси бор дейишади. Агар шундай бўлса, бу маъно шу қадар чуқур эканки, соғлом ақл-фаросат ҳам унинг тагига ета олмас экан.

Комитетнинг иши нимадан бошланди? Совет ҳукуматининг топшириғига биноан, бизнинг делегациямиз қаттиқ халқаро контроль остида ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартноманинг конкрет лойиҳасини биринчи мажлисдаёқ тақдим қилди. Бу лойиҳа Совет ҳукуматининг бошлиғи Н. С. Хрушчев томонидан бундан икки ярим йил муқаддам Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг минбаридан туриб эълон қилинган ва ҳамманинг эсида қолган программа асосида ишлаб чиқилган эди. Совет ҳукумати чуқур инсонпарварлик руҳи билан суғорилган, халқларни уруш оқибатларидан абадий халос қилишга интилиш руҳи билан суғорилган шу тарихий программани таклиф қилганлиги учун инсоният Совет ҳукуматидан ҳамиша миннатдордир.

Муболаға бўлади деб қўрқмасдан шуни айтиш мумкинки, биз шартнома лойиҳасини тақдим қилганлигимиз 18 лар комитетининг ишидаги энг катта воқеа бўлди.

Комитетнинг баъзи қатнашчилари бизга тўппа-тўғри бундай дедилар: Биз Совет ҳукуматининг янги катта таклифлар киритишини кутган эдик, лекин қуролсизланиш процессининг бошидан охиригача ҳаммаси шу қадар аниқ, қатъий, деярли математика тили билан баён қилиб берадиган ҳужжатни Совет ҳукумати тақдим қилади, деб ҳеч ким тасаввур этмаган эди. Бутун дунёда бизнинг таклифларимизга қизиқиш шу қадар катта бўлдики бу сафар Ғарб давлатларининг вакиллари ўзларини шу таклифларни менсимаган қилиб кўрсатишга ботина олмадилар. Зотан, бундай вазиятда уларнинг бу найрангидан ҳеч бир натижа чиқмаслиги ҳам турган гап эди.

18 лар комитети Женевада худди иш бошлаган вақтда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг доклади эълон қилинди. Бу докладда айтилишича, бутун дунёда ҳарбий мақсадлар учун ҳар йил тахминан 120 миллиард доллар сарфланмоқда. Бу маблағ бутун дунёда ҳар йил капитал қурилишларга сарфланаётган ҳамма маблағларнинг тахминан ярмисига тенг келади. Бутун дунёдаги мамлакатларнинг қуролли кучларида, ҳарбий ишлаб чиқаришда ва ҳарбий ишлаб чиқаришга хизмат кўрсатувчи тармоқларда, маълумки, 100 миллионга яқин киши банд. Совет ҳукумати ақлга тўғри келмайдиган бу нарсани тўхтатишни тантанали равишда таклиф қилмоқда.

Ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартноманинг лойиҳаси билан сизлар, депутат ўртоқлар, танишсизлар. Шу сабабли, бир-икки оғиз гапириб ўтиш билан кифояланаман. Бу шундай шартномаки, унинг ҳар бир бобида, ҳар бир параграфида давлатларнинг қуролсизланиш чоралари тўғрисидаги ва шунга яраша кўриладиган контроль чоралари тўғрисидаги конкрет мажбуриятлари баён қилинган.

Ҳозир ўнлаб мамлакатларни ларзага солиб турган зўр бериб қуролланиш шу шартнома амалга оширила бошлаши биланоқ, дарҳол сусайиб қолади: қурол-яроғлар арсеналлар ва складлардан чиқарилиб, халқаро контроль остида йўқ қилиб ташлаш учун тўхтовсиз юборилиб туради — бу иш складлар ва арсеналлар батамом бўшаб қолгунча давом эттирилади. Ҳаммаси бўлиб тўрт йилдан кейин ядро бомбалари ҳам, танклар ва артиллерия ҳам, ҳарбий флотлар ва ҳарбий авиация ҳам бутунлай қолмайди, армияларнинг ўзи батамом тарқатиб юборилади, генерал штаблардан тортиб ҳарбий комиссарларгача барча ҳарбий муассасалар эса тугатилади.

Бутун ҳарбий машинани емириш ва тугатишни кетма-кет келадиган уч босқичда амалга ошириш таклиф қилинмоқда, ҳар қайси босқичда қуролсизланиш ва контроль тадбирлари шундай тақсимланганки, қуролсизланиш ўтказилаётган вақтда ҳеч бир давлат бирёқлама ҳарбий устунлик олмайди.

Хиросимада атом бомбаси портлатилган вақтдан бери ҳамма мамлакатлардаги халқларни ҳаяжонга солиб келаётган хавф — ядро қуроли ишлатиладиган ҳужумга учраш хавфи биринчи босқичдаёқ, яъни икки йилдан сал камроқ вақт ичида олиб ташланади. Водород ва атом бомбалари шу қуроллар сақланадиган жойларга бамисоли занжирбанд қилиб боғлаб қўйилади ва бефойда юк бўлиб ёта беради, чунки бу қуролни мўлжалга элтиб ташлай оладиган воситаларнинг ҳаммаси — ҳарбий ракеталар, самолёт-снарядлар, бомбардимончи самолётлар, сув усти ва сув ости кемалари емириб ташланади. Бундай шароитда ҳар қандай ядро бомбаси милтиқ ёки тўппончасиз ўқ каби бутунлай яроқсиз бўлиб қолур эди. Ўзга мамлакатларнинг территорияларида ги чет эл ҳарбий базалари — агрессиянинг мана шу трамплинлари емириб ташланган бўлур эди, қўшинлар эса, тинч вақт шароитида қаерда туришлари лозим бўлса, ўша жойда — фақат ўзларининг миллий чегаралари доирасида туриб қолур эдилар. Яна бунинг устига бу қўшинларнинг сони анча қисқартирилган бўлур эди, жумладан, СССР ва АҚШнинг қуролли кучлари ҳар қайсиси 1,7 миллион кишидан ошмайдиган даражага келтирилган бўлур эди.

Иккинчи босқичдаги тадбирлар амалга оширилиши натижасида, яъни қуролсизланишнинг учинчи йили охирига келиб, ядро уруши хавфи батамом йўқотилади. Совет шартнома лойиҳасида мана шу иккинчи босқич учун ядро қуролини ва ялпи қирғин қуролининг бошқа турларини тақиқлаш, шу билан бирга, бу қуролларнинг ҳамма запасларини тугатиш ва ишлаб чиқаришни тўхтатиш кўзда тутилади. Шу босқичда давлатларнинг қуролли кучларини янада қисқартириш, шу жумладан СССР ва АҚШ қуролли кучларининг сонини қисқартириб, шу давлатларнинг ҳар қайсиси учун бир миллион кишига келтириб қўйиш умуман ҳарбий можаролар эҳтимолини камайтириб юборади.

Учинчи босқичдаги тадбирлар ўтказилиб бўлганидан кейин — қуролсизланишнинг тўртинчи йили охирига келиб, уруш инсоният жамияти ҳаётидан абадий йўқ бўлиб кетади, чунки қуролсизланишнинг тўртинчи йилида қолган қуролли кучларнинг ва қурол-яроғларнинг ҳаммаси, шунингдек давлатларнинг бутун ҳарбий аппарати тугатилиши лозим.

Қуролсизланиш тўғрисида илгари олиб борилган музокараларда Ғарб давлатларининг вакиллари: қуролсизланиш тамом бўлганидан кейин ҳам давлатлар, масалан, милтиқлар ва ханжарлар билан тўсатдан уриша бошласалар, унда нима бўлади? деган саволни беришган эди. Шак-шубҳага ҳар қандай важ қолдирмаслик учун Совет ҳукумати шартнома лойиҳасида Бирлашган Миллатлар Ташкилоти доирасида халқаро қуролли кучлар тузишни кўзда тутди. Бу халқаро қуролли кучлар тегишли қўмондонлик остида турган бўлур эди, бу эса, улардан у ёки бу давлатнинг тор мақсадлари йўлида фойдаланишга йўл қўймаган бўлур эди.

18 лар комитетида давлатлар ўртасида олиб борилаётган музокараларга ҳақиқатда мана шу совет таклифлари асос қилиб олинди. Ўз-ўзидан маълумки, қуролсизланиш тўғрисидаги битим бўйича Хитой Халқ Республикасининг мажбуриятлари масаласи фақат Хитой Халқ Республикасининг иштироки билангина муҳокама этилиши ва ҳал қилиниши мумкин. Биз буни комитет иш бошлаган вақтдаёқ музокарадошларимизга равшан қилиб айтдик.

Женевадаги, ҳатто, кўчаларга ётқизилган тошлар ҳам қуролсизланишни бошлаб беришга уринишлар натижасиз бўлиб чиққанлиги тўғрисидаги аянчли тажрибани гапириб бериши мумкин. Ана шу Женева музокараларида қатнашувчиларнинг катта кўпчилиги қуролсизланиш тўғрисида битимга келишга кучли равишда интилаётган шароитда бошланган музокараларнинг биринчи марта шоҳиди бўлди.

Бошқа социалистик мамлакатларнинг ҳам тинчликсевар сиёсатини ифодаловчи бизнинг шартнома лойиҳамизга комитетда вакиллари қатнашаётган бетараф давлатлар ниҳоят даражада қизиқдилар ва бу давлатлар шу шартнома лойиҳасидаги асосий қоидаларни қувватладилар.

Ҳиндистон делегациясининг бошлиғи Кришна Менон комитетнинг 20 мартдаги мажлисида сўзга чиқиб: «Бизнинг кенгашимиз натижасида... бутун проблемани ўз ичига оладиган шартнома ёки шартнома лойиҳаси ишлаб чиқилиши лозим, деб ҳисоблаймиз» деган гапни айтганида, биз Ҳиндистон делегацияси ҳам биз каби иш олиб боришга интилаётганлигини кўрдик.

Эртаси куни Бирлашган Араб Республикасининг ташқи ишлар министри Фавзий сўзга чиқиб, «қаттиқ халқаро контроль остида ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида Совет ҳукумати тақдим этган шартнома лойиҳаси тўғри йўлга қўйилган қадамдир» деди.

Африкадаги ёш давлат Нигериянинг ташқи ишлар министри Вачукунинг: «Менинг делегациям ва менинг мамлакатим тинчликка астойдил ишонадилар, шу сабабли, биз ёппасига ва батамом қуролсизланишга эришиш йўлида толмай ишлай берамиз» деган сўзларини эшитиб, хурсанд бўлдик.

Деярли барча бетараф мамлакатларнинг вакиллари сўзлаган нутқларда ҳам худди шу мазмундаги гаплар равшан айтилди.

Хўш, Ғарб давлатлари-чи, улар комитетда қандай позицияда турдилар?

АҚШ ва унинг иттифоқчилари комитет иш бошлаган вақтда умуман ҳеч қандай шартнома лойиҳасини тақдим қилмадилар, бу ҳам тасодифий эмас эди, албатта. Қуролсизланишнинг фойдаси тўғрисидаги умумий, баъзан жуда дабдабали гаплардан ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартноманинг моддаларини тўлдириш мумкин бўладиган конкрет мажбуриятларни баён қилишга ўтиш улар учун қийинроқ бўлса керак. Шу сабабли, комитет мажлисларида бизнинг лойиҳамиз муҳокама қилинаётган вақтда ҳам, Ғарб мамлакатлари вакилларининг келтирган важлари ҳал этишни талаб қилаётган масалалар атрофида сирғилиб юрди. Бизнинг лойиҳамиз баъзи бировларнинг қўлини куйдираётганлиги сезилиб турибди.

Мажлислар бошланганидан бери орада бир ойдан кўпроқ вақт ўтди, комитет қатнашчилари совет шартнома лойиҳасини модда-ма-модда кўриб чиқишга киришганларига анча вақт бўлди — мана энди комитетда АҚШ ҳукуматининг «шартнома асосий қоидаларининг схемаси» деб аталган ҳужжати пайдо бўлди. Кўриб турибсизки, ҳозир ҳам АҚШ ҳукумати қандайдир схеманигина тақдим қилди, бу схема, ҳатто, шартноманинг схемаси эмас, балки қандайдир асосий қоидаларнинг схемасидир, ваҳоланки, асосий қоидалар тўғрисидаги масала 15 йилдан бери муҳокама қилиниб келмоқда.

АҚШ ҳукумати томонидан Женевадаги музокаралар столига қўйилган таклифларнинг мазмуни қандай? Ғарб давлатларининг Женевадаги делегациялари портфелида нималар бор? Маълум бўлишича, бу портфелда контроль тўғрисида олдиндан тайёрлаб қўйилган декларация бор эди. Гўё 18 лар комитетининг олдига қуролсизланиш тўғрисида битимга келиш йўлини қидириш эмас, балки қуролланишни зўр бериб авж олдириш вазифаси қўйилганидек, Ғарб делегациялари **қуролсизланиш устидан эмас, балки қурол-яроғлар устидан** контроль ўрнатиш тўғрисидаги декларацияни тақдим этдилар.

Шундай бўлиб чиқаётирки, Ғарб давлатларининг вакиллари Миллатлар саройининг деворларига уруш даҳшатларини тасвирловчи суратлар чизилган залида биз билан ёнма-ён ўтирибдилар-у, аммо, уруш қуролларини йўқотишни талаб қиладиган гапларни эмас, балки ҳақиқатда зўр бериб қуролланишни давом эттиришни талаб қилувчи гапларни айтмоқдалар.

Ғарб давлатларининг вакиллари муттасил бир гапни такрорламоқдалар: бирор қуролсизланиш бошланишидан олдин ҳамма давлатлар учун хавфсизликни ва ҳужумдан қўрқишни йўқотишни таъминлаш керак, контроль эса, мана шунинг учун лозим эмиш. Давлатлар бирбирларидан қўрқмайдиган бўлиб қолганларидагина, дейишади улар, қуролсизланиш мумкин бўлиб қолади. Лекин Совет Иттифоқидан ёки бошқа бирор давлатдан қўрқамиз, шу сабабли, қуролсизлана олмаймиз, деб айтадиган кишилар ҳамма вақт ҳам топилиши мумкин-у, ахир. Хўш, ундай бўлса, қуролсизланиш ишини йўққа чиқариш керакми? Зотан бу чинакам қўрқишми ёки қўрқаман деб қилинаётган муғомбирликми эканлигини умуман қандай қилиб белгилаб бўлади?

18 давлат комитетида АҚШ ҳукумати контролга доир оз-моз янгиланган таклифлар билан чиқишга қарор қилди. Хўш, у ўзининг позициясига қандай ўзгаришлар киритди?

Илгари ҳам бўлганидек, бу сафар ҳам АҚШ ҳукумати фақат контроль мақсадини кўзловчи контроль ўрнатишни, аниқроқ қилиб айтганда эса, разведка мақсадини кўзловчи контроль ўрнатишни талаб қилаётир. Фақат ҳозир у: контроль органлари бирданига мамлакатнинг бутун территориясида ўрнатилади, деб безовта бўлмаслик керак, деган гапни айтаётир, холос. У дастлаб ҳар бир мамлакатни қандайдир бўлак-бўлак қилиб географик зоналарга бўлиб қўяйлик, деябди. Қуролли кучларни ва қурол-яроғларни лоақал 10 процент қисқартиш бошланиши биланоқ, дейилади Америка ҳукуматининг схемасида, мана шу зоналарни очиб қўяйлик, контролёрлар ўзлари хоҳлаган вақтларида шу зоналарнинг ҳар қайсисига ва ҳар қандай вақтда кира оладиган бўлсинлар, қисқартирилаётган қуролли кучларни ва қурол-яроғларнигина эмас, шу билан бирга, қолган қуролли кучларни ва қурол-яроғларни ҳам контроль қила оладиган бўлсинлар. Бу схемада алоҳида янгилик деб шундай бир нарса тақдим қилинганки, контролёрлар ҳамма зонани бирданига инспекция қилмас эмишлар, ваҳоланки, қурол-яроғлар устидан бу хилдаги контроль яъни ҳақиқатда халқаро жосуслик Совет Иттифоқининг бир зонасида, масалан, май ойининг бошида, иккинчи зонасида эса май ойининг охирида амалга оширилиши биз учун гўё аҳамиятга эга бўлганидек, Америка схемасида шундай тартибни қўлланиш таклиф қилинаётир.

Лекин, буни ҳеч қандай янгилик деб бўлмайди. НАТО штабларидаги генераллар ана шундай зоналар ёрдами билан Совет Иттифоқининг бутун территориясини бамисоли рентген нуридек ёритиб кўрмоқчилар. Буни исботловчи характерли мисолларни айтиб бераман.

18 лар комитети иш бошлаганидан кейин, АҚШ мудофаа министрининг ўринбосари Гилпатрик ҳеч бир дипломатиясиз гапириб айтдики, СССР территориясидаги нишонга олинадиган объектлар системасини «аниқлаб» олиш Пентагон учун энг муҳим нарсадир, ана шулар аниқлаб олинганидан кейин, камроқ куч сарфлаб, тағин каттароқ емирувчи зарбаларни тайёрлаш мумкин бўлиб қолур эди. СССР территориясида разведка ўтказишни кўзлаб айтилган яна бир гапни сизларга ўқиб бераман: «Мўлжалга олинадиган объектларни разведка қилиш осмонда олиб бориладиган урушнинг ҳал қилувчи фактори бўлиб қолмоқда». Бу гап НАТОнинг стратегия проблемалари билан таниш эканлиги кўриниб турган киши томонидан етарли равишда лўнда қилиниб, қўпол тарзда айтилган гапдир. Бу гапни Ғарбий Германиядаги ҳарбий мутахассис, гарчи вайсақи бўлса ҳам, ҳар ҳолда, мутахассис ҳисобланган Гельмут Шмидт айтган.

Кўриб турибсизки, зоналар бўйича инспекция ўтказиш тўғрисидаги таклифларда оригиналлик кам, шундай бўлса ҳам АҚШ давлат секретари Раск бу таклифни Совет Иттифоқининг контроль чораларини қуролсизланиш чоралари билан қўшиб олиб бориш керак, деган таклифларига нисбатан қилинган гўёки ён босиш, деб кўрсатишга уринди.

Англия ташқи ишлар министри лорд Хьюм ҳам Женевада шунга ўхшаш нарсани таклиф қилди. У ўз нутқини, контроль масаласида ва умуман халқаро кескинликни камайтиришга хизмат қилиши мумкин бўлган ҳамма масалаларда Совет Иттифоқи билан АҚШнинг позицияларини бир-бирига яқинлаштиришга кўмаклашиш ниятидаман, деган гап билан бошлади. Бу яхши ният, албатта. Дарҳақиқат, Англия бу йўлда иш олиб борса бўлмайдими? Ахир, позицияларни бир-бирига яқинлаштиришга кўмаклашиш ишида ҳам, позицияларни бир-биридан ажратишга кўмаклашиш ишида ҳам Англия дипломатиясининг каттагина тажрибаси бор-ку.

Англия вакили ўз таклифларини очиб берганидан кейин, у «позицияларни бир-бирига яқинлаштириш» деб АҚШ ҳукуматининг контроль тўғрисидаги идеясини тушунаётганлиги маълум бўлиб қолди, аммо, у бу контролни биргина территориал принципга татбиқ қилиб қолмасдан, шу билан бирга, тармоқ принципига ҳам татбиқ қилмоқчи. Масалан, қуролсизланишнинг биринчи босқичида фалонча ракета қисқартиришга мўлжалланган бўлса, контролёрлар ҳам шу ракеталарни ишлаб чиқараётган худди шу миқдорда корхоналарга дарҳол юборилиши лозим эмиш, аммо, Американинг Европадаги ва жаҳоннинг бошқа районларидаги ҳарбий базаларига қўл тегизмаслиги керак эмиш, водород ва атом бомбалар эса, ана шу базаларда турибди.

Буни қандай қилиб томонларнинг позициясини бир-бирига яқинлаштиришга уриниш деб бўлади?

Кези келганда шуни айтиб ўтиш керакки, министр Хьюм Женевада бўлган вақтида позицияларни бир-бирига яқинлаштириш ва Шарқ билан Ғарб ўртасидаги кескинликни камайтириш йўлларини қидириш керак, деб жуда кўп гапирди Лекин, у, Лондонга қайтиб борган куннинг эртасидаёқ лордлар палатасида нутқ сўзлаб, айнан қуйидаги гапни айтди: «кескинлик инсон сифатида яшашимизнинг элементларидан бири бўлиши мумкин; кескинлик тараққиётнинг замини бўлиши мумкин, кескинлик бўлмаса, биз турғунликка дуч келиб қолур эдик».

Британиянинг қайси министрига ишониш керак — Ғарб билан Шарқнинг позицияларини бир-бирига яқинлаштириш ва кескинликни камайтириш керак, деб Женевада гапирган министрга ишонайликми ёки лордлар палатасида нутқ сўзлаган министрга ишонайликми, деган савол туғилади.

Бундан бир ярим йил муқаддам ўртоқ Н. С. Хрушчев Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Бош Ассамблеясининг XV сессиясида сўзлаган нутқида агар Ғарб давлатлари ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги бизнинг таклифларимизни қабул қилсалар, Совет ҳукумати уларнинг қуролсизланиш устидан контроль ўрнатишга доир ҳар қандай таклифларини қабул қилишга тайёр, деган эди. Совет ҳукумати бошлиғининг бу гапига Ғарб давлатларининг жавоби қани? Бу жавоб йўқ.

Женевадаги музокараларда музокарадошларимиз қуролсизланиш бўлган тақдирда, Совет Иттифоқининг хавфсизлигига зарар етказиб бўлса ҳам, ўзларига бир томонлама устунликни таъминлаб олишга тўғридан-тўғри уриниб кўришдан ҳам қайтмадилар. Масалан, АҚШ ядро қуролини элтиш воситаларини ва оддий типдаги асосий қуролни уч йил ичида 30 процент камайтиришни таклиф қилди. Шундай бир қарашда бу таклиф қуролсизланиш йўлидаги ҳар ҳолда бир чора бўлиб кўриниши мумкин. Лекин, шу ондаёқ бундай бир савол туғилади: АҚШ ҳукумати бу процентларни қурол-яроғларнинг қандай турлари ҳисобига тўпламоқчи?

АҚШ давлат секретари 18 лар комитетида қуйидаги гапни айтганидаёқ, унинг нияти равшан бўлиб қолди: «Биз деди у, элтиб қўювчи стратегия воситаларини сон жиҳатдангина эмас, шу билан бирга шу воситаларнинг кириш қобилияти нуқтаи назаридан ҳам қисқартиришни таклиф қиламиз». АҚШ ҳукумати ўзининг мазкур схемасини комитетга тақдим этганидан кейин, унинг мақсади тағин ҳам равшанроқ бўлиб қолди. АҚШ ҳукуматини, биринчи навбатда, 5 минг километр ва ундан ҳам кўпроқ масофага учиб бора оладиган ракеталар, яъни қитъалараро ва глобаль ракеталар қизиқтирмоқда!

Аммо, АҚШ ҳукумати ўзга мамлакатларнинг территорияларидаги, шу жумладан социалистик мамлакатларнинг чегараларига яқин жойлардаги америка ҳарбий базаларини ва қўшинларини, ҳамда шу базалардаги бомбардимончи авиацияни ва ракета установкаларини худди бир аҳамиятсиз нарса деб, яна эътибордан четга чиқариб қўйди. Американинг таклифларида уларни тугатиш охирги — учинчи босқичга қолдирилган, аммо, бу босқичнинг қанча давом қилиши умуман кўрсатилмаган, буни 10 йил деб ҳам ва 20 йил деб ҳам фараз қилиш мумкин. Бинобарин, чет эл ҳарбий базаларини тугатиш ва бошқа мамлакатларнинг территорияларидаги чет эл қўшинларини олиб чиқиб кетиш учун ҳеч қандай муддат белгиланмайди. Чет эл ҳарбий базаларини тугатиш ва чет эл қўшинларини олиб чиқиб кетиш муддатлари тўғрисида гап бошланганида, Америкага хос ишчанлик ва пухталик қаёққа ғойиб бўлади, деган савол туғилади.

НАТОнинг ҳарбий қудратига қўл тегизмаган ҳолда, Совет Иттифоқининг мудофаа қувватига путур етказишга қаратилган бу таклиф битимга келишга қаратилган таклиф эмас, асло бундай таклиф эмас.

Қуролсизланиш тўғрисидаги музокараларда буни ҳалол музокарадошлик деб бўладими, ахир? Аслини олганда бизга бундай дейишяпти: Америка ҳарбий базаларидаги ракеталар аввалгидек сизларга ўқталган ҳолда тура беради, бу базаларда моторлари ишга солинган ва ядро бомбалари ортилган бомбардимончи самолётлар ҳам тура беради, аммо, сизлар НАТОнинг тинчликсеварлигига ишониб, ўзларингизнинг қитъалараро ва глобаль ракеталарингизни емириб ташлаш учун топширинг. Ғарб давлатларининг бундай позицияси қандай қилиб ишонч туғдириши мумкин, улар қуролсизланиш масалаларини ҳал қилишга жиддий интилаётирлар, деб ҳисоблаш мумкинми? Йўқ, асло бундай деб ҳисоблаб бўлмайди.

Бундай шароитда Миллатлар Иттифоқида қуролсизланиш тўғрисида олиб борилган музокараларнинг асосий қатнашчилари тутган позицияни эсга олмай бўладими. Ўша вақтда башарти, Ғарб давлатлари қуролсизланишни ўйлаган бўлсалар ҳам, фақат Совет Иттифоқи ҳисобига қуролсизланишни назарда тутган эдилар. Улар Совет Иттифоқининг қуролсизланишини, ҳатто, жуда ҳам истар эдилар. Лекин авиацияни, флотларни ва қурол-яроғларнинг бошқа турларини қисқартириш тўғрисида гап очилганида, улар, ҳатто, бир-бирлари билан ҳам келиша олмадилар. Англия, Франция, Германия, Италия ўша музокараларни шундай бир ўйинга айлантириб юбордиларки, бу ўйинда қатнашувчиларнинг ҳар қайсиси бир-бирини лақиллатишга ҳаракат қила берди. Маълумки, инглизлар сув ости кемаларини ҳамиша унчалик яхши кўрмас эдилар. Шунинг учун ҳам улар Франциянинг жон-тани бўлган сув ости кемаларини йўқ қилишга урина бердилар. Французлар эса, Англия денгиз флотининг ифтихори бўлган линкорларни емириб ташлашга ундай бердилар. Ҳар иккала томон ўзларининг энг кучли қурол-яроғларини қўл тегизмай сақлаб қолишга ҳар хил баҳоналар билан ҳаракат қилди.

Франциянинг ўша вақтда ташқи ишлар министри бўлган, ҳар иккала томон ишлатаётган найрангларни жуда яхши тушунган Бриан бир вақт заҳарханда билан бундай деган эди: «Англия денгиз министрлиги Ламаншда балиқ овламоқ учун линкорлар қуряпти, аммо, биз шу бўғознинг тагини тадқиқ қилмоқ учун ўзимизнинг сув ости кемаларимизни қуряпмиз».

Ракеталар тўғрисидаги ўз таклифларини илгари сураётган АҚШ вакиллари ҳазилкашликдан узоқ бўлсалар керак, лекин уларнинг позицияси Бриан боплаб масхара қилган позициядан унчалик фарқ қилмайди. Улар бамисоли бундай дейишяпти: Совет ракеталари бизга ёқмайди, бу ракеталар жуда узоққа учади ва мўлжалга жуда аниқ бориб тушади, бу ракеталарни йўқ қилиб ташлаш керак, аммо, атом бомбардимончилари жойлаштириб қўйилган, бутун дунёда бўлган бизнинг базаларимизни эса, сақлаб қолиш керак. Хўш, нима учун — метеорологик кузатишлар олиб бориш учунми?

Аммо, биз ҳам, агар Брианнинг пайрави билан гап қиладиган бўлсак, бундай дейишимиз мумкин: Сизлар ўз базаларингизни йўқотинг, ўз самолётларингизни емириб ташланг, улар осмонни жуда ҳам тутунга бастириб юборяпти, аммо, биз ракеталаримизни сақлаб қоламиз, бу ракеталар булутлар нэрёғидаги температурани ўлчаш учун бизга керак.

АҚШ ҳукумати космосдан ҳарбий мақсадларда фойдаланишни тақиқлаш зарур, деган масалани комитетда кундан-кунга тобора қатъийроқ қилиб қўймоқда. Бунда шу нарса сезилиб турибдики, ўртоқ Н. С. Хрушчев Совет Иттифоқида глобаль ракета яратилди, деган гапни айтганидан кейин, АҚШ ҳукумати бу масалани айниқса қаттиқроқ таклиф қилмоқда. Космосдан ҳарбий мақсадда фойдаланишни тақиқлаш яхши иш, албатта. Совет ҳукуматининг ўзи ҳам бу таклифни киритган эди. Ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги бизнинг шартнома лойиҳамизда, ракеталар ва космик аппаратлар фақат тинчлик мақсадларида учирилиши лозим, деган махсус боб бор. Бироқ, буни қуролсизланишга доир бошқа чоралардан ажратилган ҳолда ҳал қилиш ярамайди.

Хўш, АҚШ ҳукумати бу масалани ҳал этишни қандай тасаввур қилаётир? Америка вакилларининг комитетда айтган гапларидан кўриниб турибдики, улар бу масалани ҳам қитъалараро ва глобаль ракеталарнинг тагига етмоқ ҳамда Совет Иттифоқини мудофаанинг ва агрессордан қасос олишнинг энг қудратли воситаларидан маҳрум қилмоқ учун кўтариб чиқмоқдалар.

Бундай таклифни қуролсизланиш тўғрисида битимга келишга мўлжалланган таклиф деб бўладими? Асло бундай деб бўлмайди.

18 лар комитетида АҚШ тақдим этган яна бир таклиф бор, — бу таклифда парчаланувчи материалларни ҳарбий мақсадлар учун ишлаб чиқаришни биринчи босқичда тўхтатиш ва, масалан, ҳар бир томон тинчлик мақсадларида фойдаланмоқ учун шу материаллардан 50 тоннадан берсин, дейилади. Дастлабки қарашда баъзи гўл одамлар бу таклиф гарчи тўғридан-тўғри қуролсизланишга олиб бормаса ҳам, лоақал шу масаланинг атрофида айланиб юрибдику, деб ўйлашлари мумкин. Ҳақиқатда эса, бу таклифнинг қуролсизланишга ҳеч қандай алоқаси йўқ.

Шу нарса яхши маълумки, ҳозирги вақтда давлатлар қўлида шу қадар кўп тўпланган парчаланувчи материаллардан, гарчи шу материаллар миқдорини бирмунча камайтирган тақдирда ҳам, жуда кўп ядро бомбалари ва зарядлари ясаш мумкин.

АҚШ таклиф қилаётган чора шу вақтгача тайёрланиб қўйилган атом ва водород бомбаларига умуман дахл қилмаётганлиги тўғрисида гапириб ўтирмаса ҳам бўлади. Бу бомбалар халқларнинг бошига ташлаб портлатиш учун тўла равишда тайёр ҳолда қола беради.

Шу нарсага диққат қилингки, бу чора амалга оширилган тақдирда ҳам, ўзга мамлакатларнинг территорияларидаги, шу жумладан Совет Иттифоқига туташган районлардаги кўп сонли Америка ҳарбий базалари қола беради.

Женевада Ғарб давлатлари бизга таклиф қилаётган нарсаларнинг ҳаммаси аслини олганда, мана шулардир.

Кўриб турибсизки, депутат ўртоқлар, АҚШнинг 18 лар комитетига тақдим этган ва унинг НАТОдаги иттифоқчилари қўллаб-қувватлаётган таклифларини ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги таклифлар, деб асло айтиб бўлмайди. Тўғрироқ қилиб айтганда, бу умуман қуролсизланиш эмас.

Шартнома лойиҳамизга қарши АҚШ ва Англия ҳукуматларининг контроль масаласида айтилган ва мен гапириб ўтган эътирозларидан бошқа асосий эътирозлари ҳақида энди сўзлаб ўтай. Улар томонидан қилинаётган эътирозлар ўқининг кўпчилиги шу нарсага қаратиб отилмоқдаки, қуролсизланишнинг биринчи босқичи учун кўзда тутилган чоралар орасида чет мамлакатларнинг территорияларидаги чет эл ҳарбий базаларини тугатиш билан бир вақтда шу базалардаги чет эл қўшинларини олиб чиқиб кетиш керак, деган таклиф ҳам бор. Шу давлатларнинг гапига қараганда, совет таклифларини амалга ошириш қандайдир даҳшатли бир ҳолга олиб келар эмиш: Америка қўшинлари Европадан Америкага олиб кетилган тақдирда, совет қўшинлари ҳам гарчи Польша, Германия Демократик Республикаси ва Венгриядан ўз юртларига қайтиб кетсаларда, барибир бу қўшинлар Европада қола беради.

Совет қўшинлари ўз юртига қайтарилганидан кейин, бу қўшинлар Совет Иттифоқида турмай, қаерда туриши керак, деган савол туғилади.

Совет таклифларига қарши чиқаётганлар бундай бир важни ҳам рўкач қилмоқдалар. Улар ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартномани келишиб олишнинг фойдаси кам, чунки Ғарбдаги баъзи давлатларнинг қонун чиқарувчи органлари бундай шартномани барибир тасдиқламайди, деган гапларни айтмоқдалар. Улар, дейишади бизнинг мухолифларимиз, айрим чораларни қабул қилишлари мумкин-у, лекин қуролсизланишга доир белгиланган ва бир неча йил мобайнида бажаришга мўлжалланган тадбирларнинг бутун мажмуини умуман таклиф қилмаслик яхшироқ бўлади.

Масалан, шу нарса маълумки, ҳозир АҚШ конгресси муҳокама қилаётган программада АҚШ қуролли кучларини беш йил мобайнида кўпайтириб туриш чоралари босқичма-босқич, бирма-бир белгилаб қўйилган. Бундан чиқдики, беш йилга мўлжалланган қуролланиш программасини АҚШ конгресси қабул қилиши мумкин экан-у, аммо, ёппасига ва батамом қуролсизланишнинг тўрт йиллик программасини қабул қила олмас экан-да.

Лекин халқаро ишларда бундай тартибларга рози бўлиш мумкин бўлмаса керак.

Женевадаги музокараларнинг биринчи кунларидаёқ шу музокараларнинг қатнашчилари олдида — комитетнинг иши мумкин қадар самарали бўлмоғи учун у ўз ишини қандай ташкил қилиши керак, деган масала туғилди. Қуролсизланишнинг бутун процессини бошидан охиригача ўз ичига олган шартнома лойиҳасини фақат Совет Иттифоқи тақдим этганлиги сабабли, 18 лар комитетида қатнашувчиларнинг кўпчилигида, табиийдирки, комитетда муҳокама қилиш тартиби шу ҳужжатни модда-ма-модда муҳокама қилиш тариқасида бориши керак, деган фикр туғилди.

Бизнинг лойиҳамизни ёқтирмаган делегациялар ҳам, гарчи ўзлари хоҳламасалар-да, шу факт билан ҳисоблашишга мажбур бўлдилар. Лекин, бу ҳужжатни муҳокама қилиш бошланиши биланоқ, Ғарб делегациялари, шартнома билан шуғулланишни техника экспертларининг турли группаларига топшириб қўя қолайлик, улар бу ҳужжатни ўргана беришсин, мунозара қила беришсин, деб бизни кўндиришга зўр бериб уринишга тутиндилар. Лекин, қуролсизланиш масалалари экспертларга топшириб қўйилганида, бу экспертлар қандай ишлашидан озми-кўпми хабардор бўлган кишилар бу йўл ишни барбод қилишнинг энг синалган йўли эканлигини яхши биладилар. Қуролсизланиш тўғрисидаги музокараларга ўтмишда тортилган техника экспертлари аскиялар учун мавзу бўлиб қолганликлари бежиз эмас. Бу экспертлар йилдан-йилга тобора камроқ нарсалар тўғрисида тобора кўпроқ нарсани билиб оладиган кишилардир, дейишади, экспертларнинг ўзлари ҳам шундай дейишади. Агар комитет шу йўлга тушиб оладиган бўлса, комитет ишининг бошланғич қисмида ҳозир бўлган министрлардан бирортаси ҳам экспертларнинг мунозаралари тамом бўлганича, умр кўра олмаган бўлур эди. Бундай мунозараларда қатнашган экспертларнинг ўзи ҳам қариб чириб кетар ва уларнинг болалари ҳам бу мунозараларни тамомлашга улгуролмаган бўлур эдилар.

18 лар комитети иш бошлаганидан бери шу комитетда содир бўлган воқеалар Ғарб давлатларидаги муайян доиралар қуролсизланишга олиб борадиган йўлга халқларнинг иродасига хилоф суратда биридан-бири баланд бўлган янги ғовлар солишга ҳаракат қилаётганликларини яна бир марта исботламоқда. Шу нарса ҳам маълумки, қуролсизланишни бузиш сиёсатига ҳомийлик қилаётганлар ссни кам бўлса ҳам, лекин нуфузли монополистик группалардир.

Қуролсизланиш олдида бу группалар ваҳимага тушаётганлигининг фақат битта сабаби бор — улар қирғин қуролларини ишлаб чиқариб ўзлари орттираётган бениҳоя кўп фойдадан маҳрум бўлиб қолишдан қўрқмоқдалар. Қурол-яроғ ишлаб чиқариш улар учун, айтиш мумкинки, олтин конвейердир. Бу конвейердан ядро бомбалар, ракеталар, бомбардимончи самолётлар билан бир қаторда доллар, фунт стерлинг ва франклар ҳам тушиб турибди, қурол фабрикаларининг хўжайинлари бу пулларни ўз банкларида тўпламоқдалар.

18 давлат комитетида ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги шартнома лойиҳасини ишлаб чиқиш билан бир вақтда, Совет ҳукуматининг яна бир таклифи ҳам муҳокама қилинмоқда. Бу совет таклифида, ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги музокаралар поёнига етишини кутиб ўтирмасданоқ, халқаро кескинликни юмшатишга, давлатлар ўртасида ишончни мустаҳкамлашга ва қуролсизланиш учун қулайроқ вазият вужудга келтиришга доир бир қанча тадбирларни ҳозирнинг ўзидаёқ амалга ошириш кераклиги кўзда тутилади. Хўш, булар қандай тадбирлар? Бу тадбирлар шундан иборатки, урушни пропаганда қилиш тақиқланиши, жаҳоннинг турли районларида ядросиз зоналар вужудга келтирилиши, ядро қуролининг янада тарқатилишига йўл қўймаслик, бу қуролни ишлатишдан воз кечиш ва бошқалар шу каби тадбирлардир. Музокараларда қатнашувчиларнинг кўпчилиги бу таклифларни яхши кутиб олди.

(Охири тўртинчи бетда)

ОЛТИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ БИРИНЧИ СЕССИЯСИ

Депутат А. А. ГРОМИКО докладининг охири

(Боши учинчи бетда)

Мисол учун, ядросиз зоналар вужудга келтириш тўғрисидаги таклифни олиб кўрайлик. АҚШ америка ядро қуролини бошқа мамлакатларнинг территорияларида жойлаштириш йўлини тутаётганлиги муносабати билан Осиё, Африка ва Латин Америкасидаги мустақил давлатларнинг вакиллари ғоят ташвишланмоқдалар. Бразилия ташқи ишлар министри Дантас шу кайфиятларни акс эттириб, қуйидаги ҳақли саволни берди: Бу қуролдан фойдаланиш тўғрисидаги қарорни ким қабул қилади? Бу саволга унинг ўзи жавоб бериб, бундай қарорни ядро қуроли жойлаштирилган мамлакатлар эмас, балки шу қуролнинг эгаси бўлган мамлакатлар қабул қилади, деди. Ўзлари ядро қуролига эга бўлмаган мамлакатларнинг территорияларида жойлаштирилган бу қуролни ишга солиш тўғрисида ёт генераллар буйруқ бера берадиган бўлса, у ҳолда давлатларнинг хавфсизлиги таҳдид остида қолади, деган қонуний ташвиш Дантаснинг нутқида сезилиб турди. Бу ташвишга, жумладан, Эфиопия, Нигерия, Бирма делегатлари ҳам қўшилдилар ва улар Африкада ҳамда бошқа районларда атомсиз зона вужудга келтириш идеясини қувватладилар. Мексика ҳукумати ядро қуролини мамлакатга келтиришни тақиқловчи қарор қабул қилиб, атомсиз зона идеясини, айтиш мумкинки, ўз хоҳиши билан амалга ошира бошлади.

Марказий Европада атомсиз зона вужудга келтириш тўғрисида Польша Халқ Республикасининг батафсил ишлаб чиққан таклифи ҳам комитетнинг катта эътиборини ўзига тортди. Кўп делегациялар бу таклифга яхши иш деб, Европада тинчликни мустаҳкамлашнинг оқилона чораси, деб ҳаққоний баҳо бердилар.

Урушни пропаганда қилишни тақиқлаш тўғрисида Совет ҳукумати кўп йиллардан бери кўтариб чиқаётган бизнинг таклифимиз муҳокама қилинмоқда. Делегацияларнинг кўпчилиги урушни пропаганда қилишни қонундан ташқари қилиб қўймоқ учун халқаро декларация қабул қилиш керак, деган фикрни айтдики, бунинг учун фақат мамнуният изҳор қилиш мумкин. Лекин, афсуски, Америка вакиллари тўсқинлик туғдиришга уринмоқдалар. Уларда уруш пропагандасини тақиқлаш тўғрисидаги таклифимизга қарши ҳеч қандай далил ҳам йўқ, бу таклифга қарши чиқишни ҳам ўзлари учун қандайдир ўнғайсиз деб билмоқдалар, аммо, шундай бўлса ҳам, бу таклифга қарши чиқмоқдалар, шуни айтиш керакки, кейинги кунларда уларда агар урушга даъват қилиш тақиқланадиган бўлса, шу билан бир вақтда... марксизм-ленинизмни ҳам тақиқлаб бўлмасмикин, деган фикр пайдо бўлиб қолди. АҚШ давлат секретари Раск Женевада бўлган вақтида бундай гапларни айтишдан ўзини тийиб турди. Лекин, у кетганидан кейин, делегациядаги Раскнинг ўринбосари Дин, афтидан, ботирроқ киши бўлса керак, бирданига вақиллаб юборди! Ҳатто, женевалик кексалар ҳам бундай ҳодиса бўлганлигини эслай олмайдилар.

18 давлат комитетидаги музокараларда бўлаётган аҳвол мана шундай.

Депутат ўртоқлар, кўриб турибсизки, комитет қуролсизланиш юзасидан реал тадбирлар ишлаб чиқиш арафасида турибди, деб ҳисоблаш ўринсиз бўлур эди.

Бизнинг вазифамиз капиталистик давлатларнинг муайян доираларини ва уларнинг қуролсизланиш масалаларидаги сиёсатини фош қилишдангина иборат бўлганида, бунинг учун Женевада узоқ вақт туришнинг ҳожати йўқ эди. Бу доиралар аввалдагидек ҳозирда ҳам қуролсизланишни истамаётганликларини равшан билиб олмоқ учун уч куннинг ўзи ҳам кифоя қилур эди. Аммо бизнинг вазифамиз — қуролсизланиш учун кураш олиб боришдан, қуролсизланиш зарур эканлигини ҳаммага, шу жумладан Ғарб давлатларига мамлакатларимиз ва иттифоқчиларимиз қилаётганидек исбот қилиб беришдан иборат.

Комитет гарчи ўз ишларининг дастлабки босқичидангина ўтган бўлса ҳам, аммо халқларнинг ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисидаги талабларининг тазйиқи музокараларнинг боришига ижобий таъсир кўрсатаётганлиги ҳозирнинг ўзидаёқ кўриниб турибди. Қуролсизланиш мухолифлари очиқдан-очиқ мудофаага ўтмоқдалар. Ўртоқлар, партиямиз Марказий Комитети, Совет ҳукумати ва шахсан ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг халқлар эътиборини қуролсизланиш проблемасига жалб этиш, янги уруш хавфини тушунтириш соҳасидаги ҳақиқатан ҳам жуда катта ишлари бунда ўз таъсирини кўрсатмоқда. Тинчликсевар ташқи сиёсатимизнинг бутун жозиба кучи, коммунистик қурилиш планларимизнинг улуғворлиги, мудофаа қудратимиз бунда ўз таъсирини кўрсатмоқдаки, булар ҳозирги кунда биз билан биргаликда тинчликни, қуролсизланишни дадил ёқлаб овоз бераётган жаҳондаги кўп давлатларнинг мустақиллигини пўлат қалқондек ҳимоя қилмоқда. Биз қуролсизланиш учун, тинчлик учун курашда Совет давлати ва унинг иттифоқчилари садосига ҳамоҳанг бўлган бу овозни табриклаймиз.

Депутат ўртоқлар, шу нарсани айтиб ўтишни истайманки, Югославия Федератив Халқ Республикаси ташқи ишлар давлат секретари ўртоқ К. Поповичнинг ўтган йили Совет Иттифоқига қилган сафарига жавобан, ҳукуматнинг қарорига мувофиқ, расмий визит билан Югославияга борган вақтимда Совет Иттифоқи ва Югославиянинг қуролсизланиш масалаларидаги позициялари аслида бир хил эканлиги яна бир марта тасдиқланди; халқаро миқёсдаги бошқа бир қанча муҳим проблемалар юзасидан ҳам позицияларимиз бир-бирига тўғри келади, ёки бир-бирига яқиндир. Бу, албатта, яхши гап ва ҳар иккала давлатнинг манфаатларига, СССР билан Югославия ўртасидаги ҳамкорликни янада ривожлантириш манфаатларига муносибдир.

Ядро синовларини тўхтатиш тўғрисидаги масала Женева музокараларида катта ўрин олмоқда. Бунинг сабаби ҳам маълум. АҚШ ҳукумати, шунингдек Англия ҳукумати 18 лар комитетига бу масала юзасидан ўзларининг тайёрлаб қўйган қарорлари билан, яъни атмосферада ядро қуроли синовларининг янги сериясини ўтказиш ниятлари билан келдилар-ку, ахир. Уларнинг ядро синовларига барҳам беришга интилаётганликлари тўғрисидаги ҳамма ваъдалари, шу жумладан АҚШ ва Англиянинг шу йил 10 апрелдаги қўшма баёноти уларга, ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг 12 апрелда Англия бош министри Г. Макмилланга юборган мактубида кўрсатиб ўтилганидек, бир битимга келиш учун эмас, балки халқ ғазабидан қочиб қутилиш учун керак бўлиб қолди. АҚШ ҳукуматининг апрель ойининг иккинчи ярмидан бошлаб Тинч океан районида атмосферада ядро қуроли синовлари ўтказиш тўғрисидаги қарорини деярли ҳамма қораламоқда, деб айтиш мумкин.

Экспериментал ядро портлатишларга хотима беришга астойдил интилаётган кишиларнинг ҳаммаси Совет Иттифоқининг равшан ва изчил позициясини тобора кенг тушуниб, қўллаб-қувватлаётганликларининг шоҳиди бўлиб турибмиз. Бизнинг позициямизнинг моҳияти нимадан иборат? Маълумки, Совет ҳукумати атом ва водород қуролининг барча турлари синовларини дарҳол тўхтатишни таъминлайдиган битимни тезликда тузишни, контроль қилиш учун эса давлатларнинг ихтиёрида бўлган ва ядро портлатишларни аниқлайдиган миллий воситалардан фойдаланишни таклиф этди.

Масалага бундай қараш бундан буён ҳеч қандай пайсалга солмай, ядро қуроли синовларига абадий хотима бериш имкониятини туғдиради. Айни вақтда масалага бундай қараш тажриба ва практика билан синаб кўрилган илмий маълумотларга асосланади. Бу илмий маълумотлар ядро портлатишларнинг ҳаммасини миллий воситалар ёрдами билан аниқ билиб олиш мумкин эканлигини исбот этади.

Ядро синовларини тўхтатиш мухолифлари бунинг аксини даъво қилишга уриниб кўрдилар ва давлатлар территорияларида халқаро контроль постларининг кенг шохобчаларини вужудга келтирмай туриб, халқаро инспекторларнинг бутун-бутун батальонларини ана шу территорияларга юбормай туриб, ядро портлатишларни, хусусан ер остидаги портлатишларни гўё аниқлаб бўлмайди, дедилар. Биз бундай даъволарнинг сариқ чақалик қиммати йўқлигини илгари ҳам билар эдик. Ўртоқ Н. С. Хрушчев 16 мартда сайловчилар йиғилишида сўзлаган нутқида ядро синовлари масаласида нотўғри йўл тутаётганлар қандай шармандa бўлганликларини сўзлаб берди. Совет Иттифоқи ер остида ядро қуроли портлатди. Хўш, кейин нима бўлди? Американинг атом энергияси комиссияси ана шу портлатиш АҚШда қайд қилинганлигини ўша куниёқ эълон қилди. Бу нарса қандайдир халқаро инспекция группаларининг ёрдами билан эмас, балки, АҚШ ихтиёридаги миллий воситалар ёрдами билан аниқланди.

Ўртоқ Н. С. Хрушчев Англия бош министри Макмилланга юборган мактубида разведкачи халқаро постларни территориямизда жойлаштириш тўғрисидаги талабларни халқаро ишончни мустаҳкамлаш тўғрисидаги ғамхўрлик гўё тақозо этади, деган даъволар асоссиз эканлигини кўрсатди. Ғарб давлатларининг ҳукуматлари ишончни мустаҳкамлашни ҳақиқатан истайдиган бўлсалар, шундай масалалар ҳам кўпки, бу масалаларнинг ҳал этилиши ишончни мустаҳкамлашга ёрдам берган бўлур эди. Аввало, ёппасига ва батамом қуролсизланиш ва шу мақсадда халқаро шартнома тузиш ана шундай масалалардандир. Аммо Ғарб давлатлари бу масалани ҳал этиш йўлидан бораётганликлари ҳозирча маълум эмас.

Ядро синовларини тўхтатиш масаласини ёппасига ва батамом қуролсизланиш проблемасининг бир қисми деб қараш ҳаққоний иш бўлур эди, чунки давлатларни ядро қуролининг тобора янги турларини ишлаб чиқаришга ундайдиган ҳар қандай стимуллар ёппасига ва батамом қуролсизланиш амалга оширилган шароитдагина узил-кесил барҳам топади. Аммо амалда эса, бу масала мустақил масала қилиб қўйилди ва кўп давлатлар, шу жумладан Совет Иттифоқи ҳам ёппасига ва батамом қуролсизланиш тўғрисида шартнома тузилишини кутиб турмай, ҳозирнинг ўзидаёқ ядро қуроли синовларига барҳам бериш тарафдорларидир. Совет ҳукумати ядро синовларини тўхтатиш тўғрисидаги битимни шу куннинг ўзидаёқ имзолашга тайёрдир. Биз буни 1961 йил 28 ноябрда таклиф қилган эдик. Совет Иттифоқи бундай шартномани ҳалол бажаражагини Ғарб давлатлари ҳам яхши биладилар.

Шу билан бирга Ғарб давлатлари халқларнинг хоҳишига хилоф суратда ядро синовларини ўтказадиган бўлсалар, бундай синовларнинг қандай оқибатларга сабаб бўлишини билмасликларини рўкач қила олмайдилар. Совет ҳукумати АҚШ ва Англия ҳукуматларини қатъий огоҳлантириб айтдики, Совет Иттифоқи Ғарб давлатларининг шундай ҳаракатларига жавобан ўз ядро қуролининг янги турлари синовларини ўтказишга мажбур бўлади, бундай шароитларда Совет Иттифоқининг хавфсизлигини, унинг иттифоқчиларининг хавфсизлигини мустаҳкамлаш ва тинчликни сақлаш учун шундай синовлар ўтказиш зарур бўлиб қолиши мумкин. Биз Ғарбнинг атмосферада ёки ер остида, космосда ёки сув остида ўтказадиган ҳар қандай ядро синовларига шундай жавоб бераверамиз.

Совет Иттифоқи ядро қуроллари билан қуролланишни давом эттиришни ҳам, ана шу қуроллар билан зўр бериб қуролланишни ҳам истамайди, балки буни тўхтатишни истайди. Жаҳондаги мамлакатларнинг ғоят кўпчилиги ҳам шунга интилмоқда. Бу ҳол бир неча кун аввал Женевада яна бир марта тасдиқланди. АҚШ ва Англиянинг атмосферада ядро портлатишларининг янги катта сериясини ўтказиш ниятида эканлигидан ташвишланган Ҳиндистон, Бирлашган Араб Республикаси, Бирма, Эфиопия, Нигерия, Бразилия, Мексика, Швеция барча ядро синовларини абадий тақиқлаш проблемасини қандай ҳал этиш кераклиги тўғрисида ўз таклифларини киритдилар. Уларнинг таклифларида ҳамма нарса аниқ ва равшан деб бўлмайди, аммо шубҳа туғдирмайдиган бир нарса, энг асосий нарса шуки, бетараф давлатлар ўз таклифларида назарияда ҳам, практикада ҳам исбот қилинган фикрга, яъни ядро синовларининг тўхтатилиши устидан контроль уларнинг портлатилишини аниқлайдиган миллий системалар ёрдами билан амалга оширилиши мумкин, деган фикрга асосланадилар.

Совет ҳукумати бетараф давлатларнинг таклифларини эътибор билан қараб чиқди ва бу таклифлар барча ядро синовларини тўхтатиш тўғрисида бир битимга келиш учун фойдали асос бўлиши мумкин деган хулосага келди. Шу сабабли Совет ҳукумати бу таклифларни бундан кейинги музокаралар учун асос қилиб олиш тарафдори эканлигини айтди. Энди гап Ғарб давлатларида қолган. Аммо бетараф давлатларнинг таклифларига ижобий жавоб бериш учун Ғарб давлатларининг тили бурилмаётир, деган таассурот пайдо бўлмоқда.

Депутат ўртоқлар, Женева музокаралари тўғрисида Олий Советга ахборот берганда, гарчи 18 лар комитетининг кун тартибига киритилмаган бўлса ҳам, балки Женевада фикр олишув вақтида катта ўрин тутган масалага алоҳида тўхталиб ўтиш зарур. Миллатлар саройида қуролсизланиш юзасидан мажлислар ўтказилиши билан бир вақтда совет-америка учрашувлари ва суҳбатлари ҳам бўлиб турди. Ўзаро келишувга мувофиқ, бу учрашув ва суҳбатларнинг мазмуни тўғрисида ўша вақтда ҳеч қандай хабар берилмади. Матбуотга ахборот берилмаганлиги сабабли бундай учрашувлар одатда журналистларнинг зўр эътиборини жалб этди. Журналистлар ана шу учрашув ва суҳбатларнинг қатнашчилари: «Сизлар нонушта вақтида қуролсизланиш тўғрисидами ёки Германия масаласи тўғрисидами гап олиб бордингиз» деган сўзлар билан кўп мурожаат қилдилар.

Фикр олишувнинг ана шу даврасн тамом бўлган ҳозирги пайтда айтиш мумкинки, «нонушта вақтида» асосан Германия проблемаси тўғрисида гап олиб борилди, аниқроғи шуки, биз Германия сулҳ шартномасини тузиш ва шу асосда Ғарбий Берлиндаги аҳволни нормаллаштириш тўғрисида гаплашиб олдик.

Женевадаги учрашувлар СССР ва АҚШ ҳукуматлари ўртасидаги суҳбатларнинг давоми бўлди. Ўртоқ Н. С. Хрушчев сайловчилар йиғилишида сўзлаган нутқида бу тўғрида гапирган эди. Суҳбатлар фойдали бўлди. Бунинг натижасида совет-америка қўшма баёнотини қабул қилиш имконияти туғилди. Бу баёнотда ўзаро келишилган соҳаларни ва ўзаро келишилмаган соҳаларни аниқлашда бирмунча силжиш бўлди, деб таъкидланди.

Ана шу умумий гаплар замирида қандай маъно яшириниб ётади? Германия билан сулҳ шартномаси тузиш хусусида АҚШ ҳукумати билан фикрлар олишув ҳозирги вақтда қайси босқичда эканлиги ҳақида. Совет ҳукуматининг топшириғига биноан, Олий Советга ахборот беришга рухсат этгайсиз, айни маҳалда шуни ҳисобга олмоқ керакки, муҳокама, одат бўйича айтганда, махфий характерга эгадир ва бу муҳокама ҳали тамом бўлгани йўқ, шунинг учун муҳокама қилинаётган масалаларнинг бир қанча жиҳатлари тўғрисида гапиришга ҳозир вақт эрта.

Ҳозирги вазият, яъни иккинчи жаҳон уруши тугаганидан бери 17 йил ўтганига ҳамда Германияда ва Европада катта-катта ўзгаришлар юз берганлигига қарамай, шу чоққача Германия билан сулҳ шартномаси тузилмаганлиги, ўртоқ Н. С. Хрушчев бир неча марта таъкидлаб ўтганидек, давлатлар ўртасида конфликтлар ва тўқнашувлар юз беришидан иборат катта хатар туғдирмоқда, бу эса тинчлик иши учун мудҳиш оқибатларга сабаб бўлиши мумкин. Совет ҳукуматининг Германия билан сулҳ шартномаси тузиш ҳақидаги таклифлари ана шу хатарни ўртадан кўтариб ташлашга ҳамда мавжуд аҳволни ва даставвал Германияда иккита суверен давлат — Германия Демократик Республикаси билан Германия Федератив Республикаси мавжудлиги фактини реалистик тарзда ҳисобга олишга асосланиб, Европада тинчлик ва хавфсизликни таъминлашга қаратилган.

Германия Демократик Республикаси ва Германия Федератив Республикаси билан ягона сулҳ шартномаси тузиш ёхуд бу нарса Ғарб давлатларига кўпроқ маъқул келса, — герман давлатларининг ҳар қайсиси билан алоҳида-алоҳида шартномалар тузиш жуда яхши йўл бўлур эди, деб Совет ҳукумати бир неча бор айтди ҳамда биз Женевадаги ҳамсуҳбатларимизни шу фикрга ишонтиришга ҳаракат қилдик. Совет ҳукумати ҳамиша шуни таъкидлаб келдики, Ғарб давлатларининг ўзлари Германия билан сулҳ шартномаси тузишга тааллуқли масалаларни келишиб ҳал қилишга бош қўшмаганликлари тақдирдагина, Совет Иттифоқи билан бошқа бир қанча давлатларнинг, Ғарб давлатлари билан келишмаган ҳолда, Германия Демократик Республикаси билан сулҳ шартномасини имзолашдан бўлак чораси қолмайди. Германия Демократик Республикаси билан имзоланадиган сулҳ шартномаси ҳар қандай сулҳ шартномаси сингари оккупация сарқитларига, шу жумладан Ғарбий Берлиндаги оккупация сарқитларига барҳам берган бўлур эди. Шунинг учун бирон киши ҳали ҳам Совет Иттифоқини ана шу йўлдан қайтишга ҳамда Германия билан сулҳ шартномаси тузишдан воз кечишга мажбур қилиш мумкин деб ўйлаётган бўлса, у реалликни ҳис қилиш қобилиятидан маҳрум бўлиб қолган киши бўлиб, аттанг деб пушаймон еб юриши мумкин. Совет Иттифоқи тинчлик ва сулҳ шартномаси тарафдоридир. Башарти, СССР шундай сиёсат юргизаётганлиги туфайли тинчликни қувватлашга қарши қаратилган ҳаракатларни амалга оширишга уриниб кўриладиган бўлса, бундай ҳаракатларга ғоят кескин зарба берилиши шак-шубҳасиздир.

Совет Иттифоқи Германия билан сулҳ шартномаси тузиш учун қандайдир бир муддатни муқаррар қилиб қўяётгани йўқ, деб ўртоқ Н. С. Хрушчев КПСС XXII съезди минбаридан айтган гаплар ўзаро мақбул келишув йўлларини қидиришни осонлаштириш иштиёқи билан суғорилган эди. Совет Иттифоқи СССР ва АҚШ ҳукумати бошлиқларининг Венадаги учрашувидан кейин Совет — Америка алоқалари ривож топганлигини ҳисобга олиб, ана шу чорани кўрди. Унинг бу чораси Германия билан тузиладиган сулҳ шартномасига доир масалада кейинчалик олиб борилган фикр олишишга ҳам таъсир кўрсатди.

Ғарбдаги баъзи бир бошқа давлатларнинг ҳукуматлари сингари АҚШ ҳукумати ҳам, гарчи биз сулҳ шартномаси тузишда қатнашмасак-да, иккинчи жаҳон урушининг қолдиқларини тугатишга, шу жумладан Ғарбий Берлиндаги аҳволга ва Ғарбий Берлинга кириб-чиқишга тааллуқли бир қанча муҳим масалаларни келишиб ҳал қилиш йўлларини сизлар билан биргаликда топишни истаймиз, демоқда. АҚШ давлат секретари Д. Раск билан ўтказилган суҳбатлар Германияда реал суратда мавжуд бўлган шарт-шароитларни ҳисобга олган ҳолда томонларнинг позицияларини бир-бирига яқинлаштириш йўлларини излашга интилиш борлигини кўрсатди. Ҳолбуки, бу масалада ҳали бирталай тўсқинликлар сақланиб қолаётганлиги тамомила равшандир.

Конкрет қилиб айтганда, гап шунинг устида бормоқдаки, Совет Иттифоқи ва шуни истаган давлатлар Германия Демократик Республикаси билан сулҳ шартномаси тузадилар, айни маҳалда урушдан кейинги аҳволни тинч бартараф этиш орқасида туғиладиган масалалар комплекси келишиб ҳал қилинишига эришилмоғи керак. Бу масалалар нималардан иборат? Биз уларни айтиб ўтдик.

Бу — Ғарбий Берлинда оккупация режимини бекор қилиш ҳамда оккупациячи қўшинларни муайян муддатга бетараф давлатларнинг ёки БМТнинг қўшинлари билан алмаштириш орқали у ердаги аҳволни нормаллаштиришдир. Шундай йўл билан Ғарбий Берлин НАТОнинг ҳарбий форпостидан ҳамда Германия Демократик Республикасига ва бошқа давлатларга қарши қўпорувчилик ишлари олиб борувчи марказидан тинчлик ва осойишталик ҳукм сурувчи эркин шаҳарга айлантирилган бўлур эди.

Бу — Германия Демократик Республикасининг суверенитетини тегишли тарзда ҳурматлашдир. Совет ҳукумати бир неча бор айтганидек, бусиз Ғарб давлатларини қизиқтириб турган масалаларда улар билан бир битимга келиб бўлмайди.

Бу — Германия давлатларининг мавжуд чегараларини, шу жумладан Германия Демократик Республикаси билан Германия Федератив Республикаси ўртасидаги чегараларни тегишли тарзда расмийлаштириб ва мустаҳкамлаб қўйишдир.

Бу — иккала герман давлатини ядро қуроли билан қуроллантирмасликдир.

Ниҳоят, бу — ҳужум қилмаслик ҳақида НАТО билан Варшава шартномаси ташкилоти ўртасида пакт тузишдир.

Энг асосий масалаларнинг рўйхати ана шулардан иборат. Бу масалаларни ҳал қилмасдан туриб, Европада тинчликни мустаҳкамлаш тўғрисидаги яхши истаклар фақат истак ҳолича қолаверади. Табиийки, Совет ҳукумати ана шу масалаларни Америка томони олдига қўйиб келди ва қўймоқда, Женевада ҳам шу масалалар устида гап олиб борилди. Ана шу масалаларга қисқача тўхталиб ўтаман.

Ўтган урушдан кейин юз берган ўзгаришлар орқасида Ғарбий Берлин йирик давлатлар ўртасида конфликт чиқариб юбориш хавфини туғдирувчи катта манба бўлиб қолди. Бундай жой Ер шарининг ҳеч қайси бир ерида бўлмаса керак, дейиш мумкинки.

Ғарб давлатларининг ана шу шаҳардаги маъмурлари шундай иш тутишга уринмоқдаларки, гўё гитлерчилар Германияси таслим бўлган вақтдан буён ҳеч нарса ўзгармасдан, боғи ҳолича қолган. Афтидан, оккупацион шлагбаумлар ва шу шлагбаумларга тиргак бўлиб турган уч давлатнинг оккупациячи қўшинлари уларга аввалгидек ёқаётганга ўхшайди. Ваҳоланки, турмуш мамлакатнинг шарқида ҳам, ғарбида ҳам оккупацион тартибларни аллақачон парчалаб ташлади. Бу тартибларни ҳеч ким абадий қилиб белгилаб қўймаган ҳам эди.

Ғарбий Берлин билан алоқа қилиш вақтида фойдаланиб келинаётган қуруқликдаги коммуникациялари ва ҳаво коммуникациялари суверен давлат бўлган Германия Демократик Республикасининг территорияси ва ҳаво чегарасидан ўтади. Бу билан ҳисоблашмасдан бўлмайди.

Ғарбий Берлин — Германия Федератив Республикасининг бир қисми эмас, Ғарбий Германиядаги ашаддий реваншчилар ва реалликни ҳис қилиш туйғусидан маҳрум бўлиб қолган кишилардан бўлак ҳеч ким Ғарбий Берлинни Германия Федератив Республикасининг бир қисми ёки унинг вилояти, деб ҳисоблаётгани ҳам йўқ. Бироқ, Германия Федератив Республикасининг маъмурлари бу шаҳарнинг ишларига ҳамон қўпол равишда аралашиб келмоқдалар. Ғарбий Берлин территориясидан туриб Германия Демократик Республикасига ва бошқа социалистик мамлакатларга қарши душманлик ишларини олиб бормоқдалар.

Ғарбий Берлинга эркин шаҳар статуси бериш ҳақидаги совет таклифининг маъноси шуки, Ғарбий Берлиндаги аҳволни замона талабларига, Европа марказида тинчликни таъминлаш манфаатларига мос бўлиб тушадиган ҳолга келтириш лозим. Ғарбий Берлин ўз турмуш тарзини эркин танлаб олсин — Совет Иттифоқи у ерда вужудга келган ижтимоий тартибларни ҳурматлашга тайёрдир. Ғарбий Берлин экономикаси барқарор бўлган ва яшнаб турган ҳаётга қобилиятли шаҳар бўлсин — Совет Иттифоқи бу ишда кўмаклашишга тайёрдир. Ғарбий Берлин ҳамма бемалол кириб-чиқаверадиган шаҳар бўлсин — Совет Иттифоқи: дарҳақиқат, биз ҳам шунинг тарафдоримиз, демоқда.

Ғарбий Берлиннинг статуси, деб ёзмоқдалар Женевадаги суҳбатлар муносабати билан Ғарбдаги баъзи бир матбуот органлари, ўзгартирилган ва бу шаҳар мустақил сиёсий единица, эркин шаҳар бўлиб қолган деб фараз қилайлик. Хўш, деб савол берадилар улар бизга, унинг янги статусига риоя қилинади, Ғарбнинг манфаатлари хавф остида қолмайди, деган гарантия борми? Шу гапнинг ёнига улар гўё битимларнинг бажарилишини таъминламоқ учун Ғарбий Берлинда АҚШ, Англия ва Франциянинг оккупациячи қўшинлари албатта туриши зарур, деган сўзларни қўшиб қўядилар.

Баъзи бировлар ҳатто Потсдам кенгаши вақтида иттифоқчилар қабул қилган қарорларда уч давлатга Ғарбий Берлинни бемуҳлат оккупация қилиб туриш ҳуқуқи берилган, дейишга уринмоқда. Совет ҳукумати бу гапга жавобан, СССР Германиянинг ёки Ғарбий Берлиннинг абадий оккупация қилиб турилишини кўзда тутувчи ҳеч қандай битимни ҳеч қачон имзоламаган, демоқда. Ҳар қандай оккупация — вақтли ҳодисадир, бу ҳақда тегишли битимларда ошкора писанда қилиб ўтилган. Ғарбий Берлиннинг бемуҳлат оккупация қилиб турилишига йўл очиб қўйган ўша ҳужжат қани? Бундай ҳужжат бўлмаган ва бўлиши ҳам мумкин эмас.

Германия билан сулҳ шартномаси тузиш тўғрисидаги мажбуриятни эса, биз ҳам, АҚШ, Англия ва Франция ҳукуматлари ҳам имзолаганмиз. Совет Иттифоқи ўзининг ана шу мажбуриятини бажаришдан бош тортмайди!

Германия территориясини оккупация қилиб турадиган вақтлар ўтиб кетди, бас шундай экан, ҳарбий оккупация қолдиқларини ҳам тугатмоқ керак.

Ғарбий Берлинга мустақил сиёсий единица сифатида гарантиялар беришга келганда эса, шу нарса маълумки, Совет ҳукумати бу хусусда ўз таклифларини айтди ҳамда ўртоқ Н. С. Хрушчев Ғарбнинг раҳбар арбобларига, шу жумладан АҚШ президенти Ж. Кеннедига, Буюк Британия бош министри Г. Макмилланга, Франция президенти де Голлга бу таклифларни бир неча марта шахсан тушунтириб берди. Совет ҳукумати бетараф давлатлар ёки БМТнинг символик миқдордаги қўшинларининг Ғарбий Берлинда муайян муддат давомида туриши — гарантиялар ҳақидаги масаланни ҳал қилишнинг вариантларидан бири бўлсин, деб таклиф қилмоқда.

Женевадаги фикрлар олишув Ғарбий Берлиннинг ташқи дунё билан бемалол алоқа боғлаб туришини таъминлаш ҳақидаги масалани ойдинлаштириб олишга ёрдам берди. Ғарб давлатларининг сўзига қараганда, улар бу масалага алоҳида аҳамият бермоқдалар. Совет ҳукумати бунинг имконияти борлигини, фақат халқаро ҳуқуқнинг умум қабул қилган нормаларига Германия Демократик Республикасига нисбатан ҳам риоя қилиш лозимлигини равшан кўрсатиб берди. Бошқача қилиб айтганда, Германия Демократик Республикасининг суверенитетини ҳурматлаш Ғарбий Берлинга бемалол кириб-чиқиб туришнинг мажбурий шартидир. Бусиз биз билан Ғарб ўртасида бир битимга келиб бўлмайди.

Америка томонининг, биз Ғарбий Берлинга эркин кириб-чиқиш Германия Демократик Республикасининг суверенитетини ҳурматлаш ҳақидаги талаб билан боғлиқ қилиб қўйилаётганлигида тўсқинлик кўрмаётирмиз, деган сўзларини ижобий ҳол деб кўрсатиб ўтмоқ керак. Бу — олдинга қараб қўйилган қадамдир.

Депутат ўртоқлар, Германия Демократик Республикасининг ҳукумати уч давлатнинг Ғарбий Берлиндаги қўшинлари бетараф давлатларнинг ёки БМТнинг қўшинлари билан алмаштирилган тақдирда, кириб-чиқиш билан шуғулланувчи ҳамда Ғарбий Берлинга эркин қатнаш тўғрисидаги битимларни амалда бажариш вақтида юз бериши мумкин бўлган низоларни бартараф қилишда ҳакамлик қилувчи махсус халқаро орган тузилиши учун рози бўлишга тайёр турганлигини билдирганлиги ўртоқ В. Ульбрихтнинг матбуотимизда эълон қилинган нутқидан сизларга маълумдир. Ўз-ўзидан маълумки, бундай орган Германия Демократик Республикасининг территориясида маъмурий функцияларга эга бўлмаслиги ёки унинг ички ишларига аралашмаслиги керак, зотан, бу нарса Германия Демократик Республикасининг суверенитетига зид бўлур эди. Совет Иттифоқи ва Германия Демократик Республикаси муҳокама қилинаётган масалаларда томонларнинг позицияларини бир-биридан айириб турган жарликларга кўприк солишга интилаётганликлари бошқа бир қанча масалаларда бўлгани каби, бу масалада ҳам ўз ифодасини топди.

Умумий тарзда айтганда, Ғарбий Берлиндаги аҳволга доир масалада иш ана шундай бўлмоқда. Ғарбий Берлиндаги аҳвол сулҳ шартномаси тузиш асосида нормаллаштирилмоғи керак.

Германия давлатларининг мавжуд чегараларини, шу жумладан Германия Демократик Республикаси билан Германия Федератив Республикаси ўртасидаги чегараларни тегишли тарзда расмийлаштириб ва мустаҳкамлаб қўйиш қандай аҳамиятга эга бўлиши тўғрисида гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Бу ўз-ўзидан тушунарли масаладир.

Герман давлатларининг ядро қуроли билан қуроллантирилишига йўл қўймаслик керак, деган фикрни Совет Иттифоқи Германия билан сулҳ шартномаси тузиш тўғрисидаги ўз таклифларида қаттиқ туриб ҳимоя қилмоқда. Германия Демократик Республикаси ҳукуматининг ўзи Германия Демократик Республикасида ҳам ва Германия Федератив Республикасида ҳам бундай қурол бўлмаслиги керак, деган фикрнинг тарафдоридир. Боннга келганда эса, шуни айтиш керакки, унинг атом ва водород бомбаларига бўлган иштаҳаси ҳатто Ғарбий Германиянинг НАТОдаги иттифоқчиларини ҳам лол қилиб қўймоқда ва бош қотиришга мажбур этмоқда.

Ҳақиқатда тарих сабоқларини бутунлай унутиб қўйган кишигина бундесвернинг ядро қуролига эга бўлиш йўлидаги даъволарига пишанг бериши мумкин. Биз аминмизки, Совет ҳукумати герман давлатларига ядро қуроли бевосита ҳам, учинчи бир мамлакатлар орқали ҳам, шу мамлакатлар аъзо бўлган ҳарбий ташкилотлар орқали ҳам берилмаслигини кўзда тутмоқ керак, деган таклифни илгари суриш билан халқимиз хавфсизлиги манфаатларинигина эмас, бутун Европа халқларининг, Европа бир ёқда турсин, ҳамма халқларнинг туб манфаатларини ифода этмоқда.

Бугун, Америка томони ана шу масаланинг ҳал қилиниши муҳимлигини тушунмоқда, дейиш мумкин. Бу — ижобий фактдир, иш қилиб, умид бахш этиб турган соғлом учқунлар бошқа шамоллар таъсирида сўниб қолмаса бўлгани.

Шу нарса табиийки, урушдан кейинги вазиятни тартибга солиш ва шу тариқа Европада тинчликка пойдевор қўйиш тўғрисида фикрлар олишилаётган бир пайтда, НАТО билан Варшава шартномаси ташкилоти ўртасида ҳужум қилмаслик тўғрисида пакт тузиш масаласи кун тартибига қўйилмаслиги мумкин эмас эди. Умуман олганда, Европадаги ва айниқса НАТО мамлакатлари билан Варшава шартномаси мамлакатларининг қуролли кучлари бир-бирига жуда яқин турган иккала герман давлати территориясидаги вазият ана шундай яқин туриш оқибатида туғилаётган хатарни сусайтиришни, бундан ҳам дурустроқ иш тутганда эса шу хатарни тугатишни тақозо қилмоқда.

Шуни қайд этиш мумкинки, СССР ва АҚШ ҳукуматлари ўртасида фикрлар олишув жараёнида НАТО билан Варшава шартномаси ташкилоти ўртасида ҳужум қилмаслик ҳақида бирон бир шаклда пакт тузиш зарурлиги хусусида принцип жиҳатидан ҳамжиҳатликка эришилди. Бу — фойдали томонга қаратилган силжишдир.

Депутат ўртоқлар, Германия билан сулҳ шартномаси тузишга тааллуқли масалаларда Совет — Америка алоқаларининг якунлари ва бундан буёнги перспективалари умуман қандай? —, деб сўрарсиз.

Якун чиқаришга ҳали вақт эрта. Гарчи бир битимга келиш мумкинлиги ҳақида умид бағишловчи баъзи бир аломатлар мавжуд бўлса ҳам, низоли халқаро масалаларда Ғарб давлатлари билан музокаралар олиб бориш вақтида узоқ йиллардан буён орттирган тажрибамиз Совет ҳукуматини ишни битирмасдан туриб баҳо бериш ва тахминлар қилишда эҳтиёткор бўлишга мажбур этади.

Ўз ҳукуматларига ахборот бергандан кейин ва ўз иттифоқчилари билан маслаҳатлашиб олгандан сўнг томонлар Германия проблемаси ва шу проблемага тааллуқли масалалардаги алоқаларини тегишли тартибда яна бошлаб юборадилар, деб Женевада шартлашиб олинди. Ўз-ўзидан маълумки, биз музокараларни хўжа кўрсинга эмас, балки муҳим халқаро проблемаларни ҳал қилишни ўйлаб олиб боришимиз керак, жаҳоннинг келажаги кўп жиҳатдан шу проблемаларнинг бартараф этилишига боғлиқдир, деб шерикларимизнинг эътиборини ана шу масалага қаратиб ўтдик.

СССР ҳукумати шуни таъкидлашни зарур деб ҳисоблайдики, у чинакам музокаралар тарафдоридир, алоқаларни бундан буён ҳам давом эттириш тарафдоридир, токи фикрлар олишувнинг конкрет натижаларини ҳукумат бошлиқларининг муҳокамасига ҳавола қилиш мумкин бўлсин. Иккинчи томон ҳам шундай йўл тутиб, Германиядаги ва умуман Европадаги вазиятни сергаклик билан ҳисобга олиш йўлидан борадиган бўлса, у ҳолда халқлар орзиқиб кутаётган ҳамда жаҳондаги воқеаларнинг бутун жараёнига самарали таъсир кўрсатадиган натижаларга эришиш мумкин.

Депутат ўртоқлар!

Қуролсизланиш, ядро қуроли синовларини тўхтатиш, Германия билан сулҳ шартномаси тузиш масалаларига бағишлаб Женевада олиб борилган музокараларнинг асосий якунлари ана шулардан иборат.

Совет Иттифоқи тинчлик сиёсатини ўтказиб келмоқда. Хўжалик ва маданий қурилиш соҳасидаги планларимизгина эмас, шу билан бирга байроғига тинчлик ва халқлар ўртасида дўстлик сўзлари ёзилган Совет давлатининг ташқи сиёсати ҳам машъал сингари йил сайин ва айтиш мумкинки, ой сайин тобора ёрқин нур сочмоқда ва уларнинг бу нури тобора олисга етиб бормоқда. Совет давлатининг ташқи сиёсатдаги барча ишларига кун сайин бевосита раҳбарлик қилиб келаётган Коммунистик партия, унинг ленинчи Марказий Комитети ва шахсан КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, Совет ҳукуматининг бошлиғи Н. С. Хрушчевнинг раҳбарлигида мамлакатимиз ўзининг ана шу синалган йўлидан бундан буён ҳам олға қараб бораверади.

СССР Олий Совети ёппасига ва батамом қуролсизланиш, ядро қуроли синовлари ва Германия билан сулҳ шартномаси тузиш масалаларидаги Совет ҳукуматининг ташқи сиёсат йўлини якдил бўлиб маъқуллайди, деб ишонч билдиришга рухсат этгайсиз.

ПИОНЕРЛАР СЛЁТИ

Қурувчилар касаба союзининг Оржоникидзе районидаги пионерлар лагерида район мактабларининг 1700 дан ортиқ пионерлари иштирокида слёт бўлиб ўтди. Бу слёт В. И. Ленин номли пионер ташкилотининг 40 йиллигига бағишланган эди.

Район партия комитетининг биринчи секретари ўртоқ Қ. Маҳкамова слёт рапортини қабул қилиб олгач, пионерларни катта байрам билан табриклади. Шундан сўнг доира шаклида саф тортиб турган пионерлар олдидан машинада Владимир Ильич Ленин ўтади. Доҳийнинг ролини артист Обид Толипов маҳорат билан бажарди.

М. ОБИДОВ.

(«Тошкент ҳақиқати»нинг навбатдаги сони 28 апрелда чиқади).

Редактор М. ҚОРИЕВ.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» («Ташкентская правда») — орган Ташкентского обкома и горкома Коммунистической партии Узбекистана областного и городского Советов депутатов трудящихся.

Бизнинг адрес: Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26-уй.

РЕДАКЦИЯ БЎЛИМЛАРИНИНГ ТЕЛЕФОНЛАРИ: Партия турмуши бўлими — 26232. Пропаганда ва совет қурилиши бўлими — 28761. Қишлоқ хўжалик ва маҳаллий ахборот бўлими — 29040. Адабиёт ва санъат, маданият, саноат ва транспорт бўлимлари — 33786. Секретариат — 34808, 31936. Хатлар бўлими — 34048. Илғор тажрибаларни пропаганда қилиш штатсиз бўлими — 25885. Эълонлар бўлими — 28142. Коммутатор — 26334, 33262, 30249, 30250, 30253.

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони Сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси.

Р. 00927. Нашр. — Г. — 1579.